

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Сімейне право»

вибіркових компонент

освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 р. № 8)

Розробник:

1. Доцент кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент
Ходєєва Наталія Вадимівна.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.
2. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, канд. юрид. наук, Устименко Олена Анатоліївна.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 7							
Тема № 1: Поняття сімейного права.	16	2	4			10	екзамен
Тема № 2: Джерела сімейного права.	14	2	2			10	
Тема № 3: Сімейні правовідносини.	14	2	2			10	
Тема № 4: Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав.	14	2	2			10	
Тема № 5: Загальні положення про шлюб.	16	2	4			10	
Тема № 6: Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.	16	2	4			10	
Тема № 7: Майнові права та обов'язки подружжя.	20	4	6			10	
Тема № 8: Припинення шлюбу.	18	4	4			10	
Тема № 9: Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей.	18	4	4			10	
Тема № 10: Майнові права та обов'язки батьків та дітей.	18	4	4			10	
Тема № 11: Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.	14	2	2			10	
Тема № 12: Традиційні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.	16	2	4			10	
Тема № 13: Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.	16	2	4			10	
Всього за семестр № 7:	210	34	46			130	

1.2.Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 7							
Тема № 1: Поняття сімейного права.	13					13	екзамен
Тема № 2: Джерела сімейного права.	13					13	
Тема № 3: Сімейні правовідносини.	13					13	
Тема № 4: Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав.	15		2			13	
Тема № 5: Загальні положення про шлюб.	17	2	2			13	
Тема № 6: Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.	18	2	2			14	
Тема № 7: Майнові права та обов'язки подружжя.	19	2	2			15	
Тема № 8: Припинення шлюбу.	19	2	2			15	
Тема № 9: Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей.	17	2	2			13	
Тема № 10: Майнові права та обов'язки батьків та дітей.	17	2	2			13	
Тема № 11: Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.	17	2	2			13	
Тема № 12: Традиційні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.	17	2	2			13	
Тема № 13: Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.	15		2			13	
Всього за семестр № 7:	210	16	20			174	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Поняття сімейного права

Семінарське заняття за темою «Поняття сімейного права».

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Поняття сім'ї в соціологічному і юридичному сенсі. Юридичні ознаки сім'ї.
2. Поняття сімейного права України.
3. Предмет та метод сімейного права України. Співвідношення сімейного та цивільного права.
4. Функції сімейного права України.
5. Принципи сімейного права України.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття сім'ї в соціологічному і юридичному сенсі. Юридичні ознаки сім'ї.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається поняття сім'ї в соціологічному і юридичному сенсі. Розкриваються юридичні ознаки сім'ї.

2. Поняття сімейного права України.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається поняття сімейного права України.

3. Предмет та метод сімейного права України. Співвідношення сімейного та цивільного права.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається, що предмет сімейного права складають: а) відносини, які виникають у зв'язку зі шлюбом; б) особисті та майнові відносини між членами сім'ї; в) особисті та майнові відносини між іншими родичами; г) відносини, які виникають у зв'язку із влаштуванням дітей, які позбавлені батьківського піклування. Також визначається, що основними чинниками, які обумовлюють сутність методу сімейного права України є: юридична рівність учасників сімейних відносин; самостійний майновий статус їх учасників; диспозитивний характер сімейно-правових норм; специфіка розгляду конфліктів у сімейній сфері. Встановлюється співвідношення сімейного та цивільного права.

4. Функції сімейного права України.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначаються функції сімейного права України.

5. Принципи сімейного права України.

Визначається, що основними принципами сімейного права є: 1) державна охорона сім'ї, материнства, батьківства; 2) рівність учасників сімейних відносин; 3) недопустимість державного або будь-якого іншого втручання в сімейне життя; 4) пріоритет сімейного виховання; 5) регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; 6) пріоритет захисту прав та інтересів дітей та непрацездатних членів сім'ї.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття сім'ї в соціологічному і юридичному сенсі.
2. Юридичні ознаки сім'ї.
3. Метод сімейного права України
4. Співвідношення сімейного та цивільного права.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Співвідношення сімейного та цивільного права.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сімейне право: підручник / ред. В.І.Борисова, І.В.Жилінкова; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2012. 320 с.
9. Сімейне право України : підручник / за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. Київ: Знання, 2015. 375 с.
10. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

11. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.

12. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824 с.

13. Менджул М. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.

14. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.

15. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.

16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Завдання 1.1.

Ганна К-ко звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу з Петром К-ком. У заяві вона вказала, що у шлюбі вони перебувають понад 16 років, мають 13-річного сина. Останні 3 роки П.К-ко зловживає спиртними напоями, не дає грошей на потреби сім'ї, влаштовує скандали, ображає її у присутності сина, часто не ночує вдома. Сім'я фактично розпалася, тому вона просить шлюб між нею та відповідачем розірвати і стягнути з останнього аліменти на утримання сина.

У судовому засіданні П.К-ко позову не визнав і просив шлюб не розривати, пообіцяв, що змінить свою поведінку і ставлення до дружини і сина.

Суд надав сторонам 3-місячний строк для примирення.

Після спливу цього строку Г.К-ко знову просила розірвати шлюб, оскільки чоловік свою поведінку не змінив і сім'я не відновилася. Відповідач знову просив шлюб не розривати.

Яким принципом сімейного права слід керуватися при вирішенні цієї справи?

Завдання 1.2.

У березні 2017 року Р-в і В-ва вирішили одружитися. На прохання батьків нареченої вони обвінчалися у церкві. Порадившись з друзями, Р-в і В-ва вирішили, що у сучасних умовах їх шлюб є укладеним у результаті церковного обряду і його державної реєстрації в органі державної реєстрації актів цивільного стану не потрібно.

Через рік, внаслідок сварок з чоловіком, В-ва вирішила розірвати шлюб. Проте подану нею заяву про розірвання шлюбу ані в органі державної реєстрації

актів цивільного стану, ані в суді не прийняли, вимагаючи надати Свідectво про реєстрацію шлюбу.

Дайте оцінку діям органу державної реєстрації актів цивільного стану та суду.

Чи відповідають дії Р-ва та В-вої при укладенні шлюбу основним засадам сімейного законодавства?

Завдання 1.3.

Сестри М-ви, 15 і 16 років, що проживають разом зі своїми батьками, протягом останніх трьох років не ладнали одна з одною. У домі часто спалахували сварки. Батьки ніяк не могли вплинути на своїх дітей. Втомившись від цього, батько сестер звернувся до суду. Суд відмовив йому у вирішенні цього питання, посилаючись на те, що подібні відносини не є предметом сімейно-правового регулювання. М-в заперечив, що відносини між сестрами можна назвати сімейними, а отже, сімейне законодавство повинно містити норми, спрямовані на врегулювання подібних конфліктів.

Які відносини регулюються сімейним правом? Чи обґрунтовані претензії М-ва?

Завдання 1.4.

Після загибелі в автокатастрофі батьків 11-річного Богдана Б-ка його дядько (рідний брат батька) Ігор Б-ко виразив бажання забрати Богдана у свою сім'ю.

І.Б-ко, який проживав в іншому місті і знаходився у тривалому закордонному відрядженні, телеграмою сповістив про свій намір орган опіки та піклування і попросив відкласти вирішення цього питання до його повернення з відрядження через 3 місяці.

Протягом 4 міс. Богдан проживав у сім'ї сусідів (з їх згоди), очікуючи повернення дядька.

Згодом з'ясувалося, що строк відрядження І.Б-ка його керівництвом було продовжено ще на 2 міс., про що він проінформував орган опіки та піклування, повідомивши при цьому, що його наміри щодо племінника не змінились. Проте орган опіки та піклування розцінив це звернення І.Б-ка як намагання ухилитися від виховання Богдана і влаштував хлопчика до дитячого будинку, вирішивши повернутися до розгляду звернення Ігоря Б-ка через рік.

Після повернення з відрядження І.Б-ко оскаржив рішення органу опіки та піклування до суду.

Чи є підстави для задоволення скарги І.Б-ка? Якими принципами сімейного права слід керуватися у даному випадку?

Тема № 2. Джерела сімейного права

Семінарське заняття за темою «Джерела сімейного права»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Акти сімейного законодавства України.
2. Значення та порядок застосування міжнародних договорів при регулюванні сімейних відносин.
3. Регулювання сімейних відносин за допомогою договорів.
4. Соціальні регулятори сімейних відносин. Традиції, положення канонічного права, моральні засади суспільства. Роль звичаїв у регулюванні сімейних відносин.
5. Значення постанов Пленуму Верховного Суду та судової практики при регулюванні сімейних відносин.
6. Дія актів сімейного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
7. Застосування аналогії закону та аналогії права.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Акти сімейного законодавства України.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що актами сімейного законодавства України є Конституція України, Сімейний Кодекс України, Цивільний кодекс України, закони, підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких дано Верховною Радою України.

2. Значення та порядок застосування міжнародних договорів при регулюванні сімейних відносин.

Визначається, що чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких дано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

3. Регулювання сімейних відносин за допомогою договорів.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначаються випадки регулювання сімейних відносин за допомогою договорів.

4. Соціальні регулятори сімейних відносин. Традиції, положення канонічного права, моральні засади суспільства. Роль звичаїв у регулюванні сімейних відносин.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначаються соціальні регулятори сімейних відносин, а саме традиції, положення канонічного права, моральні засади суспільства та звичаї.

5. Значення постанов Пленуму Верховного Суду та судової практики при регулюванні сімейних відносин.

Визначається, що рішення суду в конкретній справі мають обов'язкову силу лише для суб'єктів цієї справи і, звичайно, вони не є джерелом права. Джерелом права не можуть вважатися й узагальнення судової практики з певних категорій справ, позиції колегії у цивільних справах Верховного Суду України.

6. Дія актів сімейного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Визначається, що акти сімейного законодавства регулюють відносини, які виникають з дня вступу у силу цих актів. Дія актів сімейного законодавства у просторі означає принцип однакового регулювання відносин на всій території України актами сімейного законодавства. Визначається, що згідно загального правила сімейне законодавство в межах своєї дії поширюється на всіх учасників сімейних відносин.

7. Застосування аналогії закону та аналогії права.

Визначається, що аналогія закону має місце, якщо: 1) відносини, щодо яких виник спір, за своїм характером потребують правового регулювання; 2) ці відносини не регулюються будь-якими конкретними нормами права; 3) вирішення спору, що виник, не можливе, виходячи із засад і змісту законодавства; 4) є закон, який регулює схожі відносини і може бути застосований до цих відносин. Встановлюється, що суд може приймати рішення, виходячи з аналогії права, якщо: 1) відносини, щодо яких виник спір, за своїм характером потребують правового регулювання; 2) ці відносини не регулюються не лише будь-якими конкретними нормами права, а й взагалі відсутні правові норми, які регулюють подібні відносини; 3) виходячи із загальних засад законодавства (справедливості, добросовісності, розумності тощо), суд може розглянути справу по суті.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Порядок застосування міжнародних договорів при регулюванні сімейних відносин.
2. Соціальні регулятори сімейних відносин.
3. Традиції, положення канонічного права, моральні засади суспільства.
4. Роль звичаїв у регулюванні сімейних відносин.
5. Значення судової практики при регулюванні сімейних відносин.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Звичаї у сімейному праві.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824 с.
11. Менджул М. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
12. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
13. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
14. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Завдання 2.1.

Ж-ва зареєструвала шлюб з І-вим у червні 1999 р. У квітні 2015 року за позовом прокурора було порушено справу про визнання шлюбу між Ж-вою та І-вим недійсним.

Свої вимоги прокурор обґрунтовував тим, що у 1995 році І-в уклав шлюб з І.В-ко, який не було розірвано. При реєстрації шлюбу з Ж-вою І-в приховав від неї цю обставину. Відмітки у паспорті І-ва про перший шлюб не було, оскільки цей паспорт він отримав у 1998 році у зв'язку із втратою попереднього і при його видачі у ньому не було зроблено відмітку про реєстрацію шлюбу з В-ко.

Який принцип сімейного права був порушений І-вим при укладенні шлюбу з Ж-вою?

Норми якого закону – Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР чи Сімейного кодексу України слід застосовувати? Чи має право прокурор вимагати визнання шлюбу недійсним у цій ситуації?

Тема № 3. Сімейні правовідносини

Семінарське заняття за темою «Сімейні правовідносини»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Поняття та види сімейних правовідносин.
2. Загальна характеристика сімейних правовідносин.
3. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.

Відносини родинності та свояцтва та їх правове значення.

4. Елементи сімейних правовідносин.
5. Строки в сімейному праві. Застосування позовної давності до сімейно-правових спорів.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття та види сімейних правовідносин.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється поняття сімейних правовідносин. Визначається, що сімейні правовідносини це: а) правовідносини між членами сім'ї (внутрішні сімейні правовідносини); б) правовідносини, які визнаються сімейними, хоча вони виникають за межами сім'ї (зовнішні сімейні правовідносини).

2. Загальна характеристика сімейних правовідносин.

Встановлюється, що сімейним правовідносинам притаманні: спеціальний суб'єктний склад (суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути тільки фізичні особи); своєрідність юридичних фактів, які породжують сімейні правовідносини (шлюб, спорідненість, материнство, батьківство тощо); тривалість існування (сімейні відносини, як правило, є тривалими за часом); індивідуалізація учасників і неможливість передачі прав та обов'язків іншим особам; особисто-довірчий характер відносин.

3. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Відносини родинності та свояцтва та їх правове значення. Визначається, що

сімейні правовідносини виникають, змінюються та припиняються внаслідок різноманітних конкретних життєвих обставин.

4. Елементи сімейних правовідносин.

Визначається, що елементами сімейних правовідносин є об'єкт, суб'єкт та зміст.

5. Строки в сімейному праві. Застосування позовної давності до сімейно-правових спорів.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що строк у сімейному праві — це певний період чи момент часу, з яким пов'язані юридичні наслідки. Визначаються види строків в сімейному праві.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що позовна давність не застосовується до вимог: про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, якщо шлюб між ними не розірвано; чоловіка про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини; про виключення запису про особу як батька дитини з актового запису про народження дитини, якщо оспорування батьківства відбулося після смерті особи, яка записана батьком дитини; про розірвання шлюбу чи визнання його недійсним, встановлення батьківства, стягнення аліментів, повернення дітей, скасування усиновлення та визнання його недійсним тощо.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Види сімейних правовідносин.
2. Відносини родинності та свояцтва та їх правове значення.
3. Застосування позовної давності до сімейно-правових спорів.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Види сімейних правовідносин.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21 — 22. — Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. — Київ : Юрінком Інтер, 2018. — 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків : ХНУВС, 2016. — 511 с.

6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Крasicької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824 с.
11. Менджул М. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
12. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
13. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
14. Труба В. І. Класифікація сімейних правовідносин : монографія / В. І. Труба. - Одеса : Фенікс, 2020. - 360 с.
15. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
16. Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції : монографія. Харків : Право, 2016. 352 с.

Завдання 3.1.

У серпні 2017 року О.К-к після повернення з довготривалого відрядження дізнався, що рік тому (у квітні 2016 р.) його дружина Галина продала без його згоди дачу, яка належала подружжю на праві спільної сумісної власності.

Не погодившись із цим, О.К-к вимагав від дружини розірвання договору купівлі-продажу. Галина відмовилася і пояснила, що вимушена була продати дачу через матеріальні труднощі і у зв'язку з придбанням нового автомобіля. Вона також пояснила, що не змогла узгодити з чоловіком дане питання, оскільки він був відсутній. Крім того, отримані від продажу дачі гроші вже витрачені, що не дозволяє вирішувати питання про розірвання договору купівлі-продажу.

Переконавшись, що його вимоги марні, О.К-к у жовтні 2017 року звернувся до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу дачі недійсним. У судовому засіданні покупці вимагали припинити справу внаслідок пропуску строку позовної давності.

Які норми права слід застосовувати у наведеній ситуації? Чи поширюється позовна давність на вимоги, що витікають із сімейних відносин? Як слід вирішити справу?

Завдання 3.2.

У травні 2016 року Сергій К-ко одружився з Мар'яною Б-н і того ж місяця був призваний на дійсну строкову військову службу. Під час проходження служби у червні 2007 р. у нього було виявлено венеричне захворювання. Вважаючи, що він був інфікований дружиною, С.К-ко припинив з нею будь-яке спілкування, вирішивши розібратися з цим після повернення з армії.

Після повернення додому у травні 2017 р. С.К-ко достовірно встановив, що венеричною хворобою його дійсно заразила дружина, яка знала про свою хворобу ще до укладення шлюбу, але нічого про це не сказала нареченому.

У зв'язку з цим С.К-ко звернувся до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним.

У судовому засіданні відповідачка, не заперечуючи факту зараження, вказала, що С.К-ком пропущено строк позовної давності.

Яке рішення має прийняти суд? З якого моменту у таких випадках обчислюється строк позовної давності? Чи можливе і якщо так, то у яких випадках можливі призупинення, переривання та поновлення строків позовної давності?

Завдання 3.3.

Після розлучення Ольга М-ко більш як 5 років не ставила питання про стягнення з колишнього чоловіка Віктора аліментів на утримання їхньої малолітньої дочки, оскільки мала високооплачувану роботу і не потребувала матеріальної допомоги. Однак, у 2017 році, після ліквідації організації, в якій вона працювала, О.М-ко стала безробітною і попросила колишнього чоловіка виплачувати їй 500грн. на утримання дитини.

В.М-ко протягом декількох місяців під різними приводами ухилявся від вирішення цього питання, а згодом прямо відмовився укласти договір про виплату аліментів у добровільному порядку. На заяву колишньої дружини звернутися до суду він також не відреагував, заявивши, що їй необхідно було подати відповідну позовну заяву протягом року після розлучення, а тепер вона не буде розглянута у зв'язку із пропуском строків позовної давності.

Проаналізуйте наведену ситуацію. Чи пропущені у даній ситуації строки позовної давності?

Тема № 4. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав

Семінарське заняття за темою «Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Здійснення сімейних прав.
2. Виконання сімейних обов'язків.
3. Форми та способи захисту сімейних прав та інтересів.
4. Відповідальність у сімейному праві.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Здійснення сімейних прав.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що здійснення суб'єктивного сімейного права – це реалізація його змісту через учинення уповноваженою особою дій, що визначають можливість певної поведінки.

2. Виконання сімейних обов'язків.

Визначається, що суб'єктивний сімейний обов'язок — це вид і міра належної поведінки особи.

3. Форми та способи захисту сімейних прав та інтересів.

Визначається, що суб'єктивне сімейне право на захист — це законодавчо забезпечена можливість уповноваженої особи використовувати правоохоронні засоби для відновлення свого порушеного права або його визнання. Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється форми захисту сімейних прав: юрисдикційна та неюрисдикційна (самозахист).

4. Відповідальність у сімейному праві.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається поняття та встановлюються види відповідальності у сімейному праві.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Форми захисту сімейних прав та інтересів.
2. Способи захисту сімейних прав та інтересів.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Здійснення сімейних прав та виконання обов'язків неповнолітніми.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М.Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824 с.
11. Менджул М. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
12. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
13. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
14. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
17. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.

16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

17. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 4.1.

М-на неодноразово висловлювала претензії до свого чоловіка з приводу його ставлення до сім'ї, вважаючи, що він недостатньо піклується про сім'ю та дітей. На обґрунтування своєї позиції вона приводила доводи про невелику зарплату чоловіка-державного службовця і його небажання займатися підприємницькою діяльністю.

Однак М-н вважав її докори несерйозними і не хотів змінювати улюблену роботу, хоча вона й приносить мало доходу. З цього приводу між подружжям виникали словесні суперечки.

У сім'ї М-н вів себе гідно, піклувався про дітей, займався хатніми справами. Тим не менш дружина вважала його поведінку неправильною, такою, що руйнує сім'ю.

Переконавшись у тому, що чоловік не піддається на її докори та умовляння, М-на звернулася до органу опіки та піклування з проханням вплинути на її чоловіка задля збереження сім'ї.

Яким має бути рішення органу опіки та піклування? Які принципи сімейного права порушені у цій ситуації? Якими органами здійснюється захист сімейних прав та на яких підставах?

Тема № 5. Загальні положення про шлюб

Семінарське заняття за темою «Загальні положення про шлюб»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття шлюбу та його ознаки.
2. Умови укладення шлюбу.
3. Порядок укладення шлюбу.
4. Правові наслідки відмови від вступу у шлюб.
5. Правозгідність шлюбу.
6. Поняття та види недійсних шлюбів.
7. Підстави недійсності шлюбу.

8. Обставини, які усувають недійсність шлюбу.
9. Порядок анулювання актового запису про недійсний шлюб та визнання шлюбу недійсним у судовому порядку.
10. Правові наслідки недійсності шлюбу.
11. Визнання шлюбу неукладеним.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття шлюбу та його ознаки.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що шлюб— це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Визначаються ознаки шлюбу.

2. Умови укладення шлюбу.

Встановлюється, що умовами укладення шлюбу є обставини, наявність яких необхідна для того, щоб шлюб мав юридичну силу. Характеризують позитивні та негативні умови укладення шлюбу.

3. Порядок укладення шлюбу.

Вказується, що юридичне оформлення шлюбу відбувається шляхом його державної реєстрації в органах РАЦС.

4. Правові наслідки відмови від вступу у шлюб.

Встановлюється, що подача заяви не створює обов'язку для наречених брати шлюб, хоча і закріплює обов'язок особи, яка відмовилася від шлюбу, відшкодувати другій стороні витрати, що їх вона понесла у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу і весілля, наприклад, вартість весільного одягу, каблучки, завдаток за весілля в ресторані.

5. Правозгідність шлюбу.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що шлюб є правозгідним (тобто чинним) у тому випадку, якщо його не визнано недійсним за рішенням суду.

6. Поняття та види недійсних шлюбів.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що недійсність шлюбу пов'язується з порушенням умов його укладення. Вирізняють абсолютно недійсні шлюби та відносно недійсні шлюби.

7. Підстави недійсності шлюбу.

Встановлюють, що до підстав визнання шлюбу недійсним належать: порушення умов укладення шлюбу, передбачених статтями 22, 24—26 СК; наявність при укладенні шлюбу обставин, що перешкоджають його реєстрації; реєстрація фіктивного шлюбу.

8. Обставини, які усувають недійсність шлюбу.

Шлюб не може бути визнаний недійсним у разі вагітності дружини або народження дитини у шлюбі між: усиновлювачем та усиновленою ним дитиною, між двоюрідними братом і сестрою, між тіткою, дядьком та племінником, племінницею, з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано права на шлюб, або якщо той, хто не досяг шлюбного віку, досяг його або йому було надано право на шлюб.

9.Порядок анулювання актового запису про недійсний шлюб та визнання шлюбу недійсним у судовому порядку.

Встановлюється коло осіб, що мають право пред'являти до суду позов про визнання шлюбу недійсним: жінка чи чоловік, інші особи, права яких порушені в зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права й інтереси дитини, особи, визнаної недієздатною, чи особи, дієздатність якої обмежена.

10.Правові наслідки недійсності шлюбу.

Встановлюється, що загальний правовий наслідок визнання шлюбу недійсним полягає в тому, що шлюб вважається таким, що ніколи не існував, а особи, що його уклали, вважаються такими, що раніше не перебували в шлюбі.

11.Визнання шлюбу неукладеним.

Встановлюється, що шлюб визнається неукладеним, якщо його реєстрація відбулася за відсутності нареченого або нареченої. Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що при неукладеному шлюбі не існує презумпції батьківства чоловіка матері дитини.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Ознаки шлюбу.
2. Види недійсних шлюбів.
3. Порядок анулювання актового запису про недійсний шлюб.
4. Порядок визнання шлюбу недійсним.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Правозгідність шлюбу.
2. Порядок реєстрації шлюбу з особами, засудженими до позбавлення волі.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>

3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.

4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.

5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
11. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
12. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
13. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.
14. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
15. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
16. Красицька Л.В. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн// Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С.108-125.
17. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 378 с.
18. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
19. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку неповідомного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 5.1.

Наречені подали заяву до органу державної реєстрації актів цивільного стану про реєстрацію шлюбу. Заповнюючи бланк заяви, дійшли до графи: яке прізвище дружина приймає після реєстрації шлюбу. Наречена попросила вказати її дошлюбне прізвище, оскільки, як вона пояснила нареченому, на це прізвище у неї виданий диплом вищого навчального закладу та її знають як відомого журналіста у їхньому місті, що може позначитися на її професійній кар'єрі. Нареченого це образило і він продовжував наполягати на зміні прізвища майбутньої дружини.

Чию сторону повинен прийняти співробітник органу державної реєстрації актів цивільного стану? Чи допускає закон будь-які заходи впливу в таких випадках?

Завдання 5.2.

Л-ва, яка страждає психічним захворюванням, і А-ко, що знаходиться під слідством як обвинувачений у вчиненні злочину і відпущений під заставу, звернулися з заявою до органів державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації шлюбу.

Чи можлива реєстрація цього шлюбу?

Завдання 5.3.

І-ков знайомився за шлюбними оголошеннями з жінками, реєстрував з кожною з них шлюб, а після, розчарувавшись, шлюб розривали з власної ініціативи або чергової дружини. Кожна наступна наречена співчувала «невдачливому» в особистому житті нареченому і сподівалася на більш вдалий шлюб саме з нею. Співробітників органів державної реєстрації актів цивільного стану така мінливість нареченого викликало негативну реакцію.

Чи передбачено в законі обмеження кількості шлюбів, в які може вступати одна й та ж особа?

Завдання 5.4.

М-в одружився на С-вій, що мала дочку Ірину 7 років і удочерив дівчинку. Через 10 років С-ва померла. Через 2 роки після її смерті Ірина та М-в за взаємною згодою звернулися із заявою до органу державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації шлюбу.

Чи може орган державної реєстрації актів цивільного стану відмовити в даному випадку у реєстрації шлюбу? Яку юридичну пораду ви можете дати М-ву та Ірині, щоб вони змогли зареєструвати шлюб?

Завдання 5.5.

Марія і Олександр вінчалися в церкві. У них народилася дитина. При зверненні до органів державної реєстрації актів цивільного стану із заявою про видачу свідоцтва про народження дитини, їх шлюб визнаний не був. На підставі цього було відмовлено у видачі свідоцтва про народження дитини.

Чи правомірним є невизнання органами державної реєстрації актів цивільного стану шлюбу Марії і Олександра? Які дії повинні зробити батьки, щоб отримати в органах державної реєстрації актів цивільного стану свідоцтво про народження дитини?

Завдання 5.6.

Віктор, 20 років, і Зульфія, 17 років, звернулися з заявою до органів державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації шлюбу. Вони просили зареєструвати їх шлюб негайно, після чого вони повинні покинути місто, оскільки батько нареченої категорично проти її шлюбу з не мусульманином і погрозив убити її, якщо вона не послухається його.

Чи правомірна прохання молодих людей? За якої умови можлива реєстрація шлюб між ними? Чи потрібна в даній ситуації згода батька нареченої?

Завдання 5.7.

Ганна Г-ко та Юрій Г-ко звернулися із заявою до органів державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації шлюбу. Їй виповнилося 16 років, а йому - 19. Молоді люди представили медичну довідку, що підтверджує вагітність нареченої і просили зареєструвати їх шлюб негайно. На питання, чому у них однакове прізвище, Ганна та Юрій відповіли, що у них один батько, який був одружений спочатку з матір'ю Юрія, а потім – з матір'ю Анни. У реєстрації шлюбу їм було відмовлено.

Чи правомірне прохання Г-ко про негайне укладення шлюбу? Чи правомірна відмова органу державної реєстрації актів цивільного стану у реєстрації їхнього шлюбу?

Завдання 5.8.

К-в, що проходив строкову службу в лавах Збройних Сил, отримав лист від нареченої О-вої про те, що вона чекає від нього дитину. Бажаючи вступити в шлюб з О-вою до народження дитини, К-в направив їй свою заяву про бажання зареєструвати шлюб і довіреність з підписом, засвідченим командиром частини. За обставинами служби отримати відпустку К-в не міг.

Чи задовольнять прохання цієї пари, якщо ні, то чому? Що б ви порадили їм в даній ситуації? Чи змінилося б рішення, якби вони звернулися із заявою за кілька днів до відправки на службу?

Завдання 5.9.

У серпні 2017 р. до органу державної реєстрації актів цивільного стану звернулися з заявою про реєстрацію шлюбу О.П-в та І.Т-ва, вказавши, що фактично вони проживають однією сім'єю протягом більш як 8 років і мають спільну дитину – 6-річного сина Микиту П-ва, батьком якого записаний П-в. Орган державної реєстрації актів цивільного стану прийняв заяву і через 2 тижні зареєстрував шлюб між П-вим і Т-вою, щоб до 1 вересня, коли Микита піде до

першого класу, його батьки були вже одружені. При реєстрації шлюбу О.П-в змінив своє прізвище на прізвище дружини.

Проаналізуйте наведену ситуацію.

Чи міг бути зареєстрований шлюб між П-вим та Т-вою через 2 тижні після подання заяви? Як має бути вирішена ситуація зі зміною прізвища військовозобов'язаного О.П-ва та малолітнього М. П-ва?

Завдання 5.10.

Ганна М-к (18 років) та 17-річний Володимир К-ко вирішили укласти шлюб. В органі державної реєстрації актів цивільного стану у прийнятті заяви їм було відмовлено на тій підставі, що Володимир ще не досяг повноліття і він має отримати дозвіл суду на укладення шлюбу.

В.К-ко вважав, що такий дозвіл йому не потрібен, оскільки рішенням суду півроку тому він був визнаний повністю дієздатним.

Чи обґрунтовані вимоги працівників органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Завдання 5.11.

Після смерті Олега П-ка до нотаріальної контори звернувся Ульріх П-н, який надав нотаріусу документ про реєстрацію шлюбу між ним та померлим О. П-ком, виданий мерією м. Лондон (Великобританія) і вимагав визнати його спадкоємцем першої черги.

Проаналізуйте наведену ситуацію.

Завдання 5.12.

При поданні заяви про реєстрацію шлюбу між 16-річною Н.М-вою та 19-річним І.П-ком Н.М-ва надала дозвіл суду на зниження шлюбного віку. Проте у прийнятті заяви їм було відмовлено на тій підставі, що у дозволі суду було вказано, що шлюбний вік Н.М-вій знижено для укладення шлюбу з В.В-ко.

Н.М-ва вважала, що відмова працівників органу державної реєстрації актів цивільного стану необґрунтована, оскільки при наданні дозволу суд з'ясовував її здатність бути дружиною, а хто буде її чоловіком істотного значення не має.

Проаналізуйте наведену ситуацію.

Завдання 5.13.

Після подання заяви про реєстрацію шлюбу між Аліною Ж-вою та Олексієм М-ним до органу державної реєстрації актів цивільного стану звернулися батьки наречених – Віктор та Галина Ж-ви і просили відмовити у цій реєстрації. Вони пояснили, що і у Віктора, і у Галини цей шлюб – повторний. І на момент укладення шлюбу вони мали дітей від першого шлюбу. Аліна Ж-ва – дочка В.Ж-ва, а О.М-н – син Г.Ж-вої. Всі ці роки Аліна та Олексій виховувалися як брат та сестра. Однак віднедавна вони вирішили, що кохають одне одного і надумали одружитися.

Як слід вчинити працівникам органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Завдання 5.14.

Михайло С-в, бажаючи одружитися на Оксані Г-вій, заявив їй, що розпустить плітки, ніби вона займається проституцією і хворіє на венеричні захворювання, якщо Оксана не вийде за нього заміж. Г-ва, вихована у суворій релігійній сім'ї, сприйняла ці слова як погрозу, яка може бути виконана та опозорить її і тому погодилася стати дружиною М.С-ва.

Чи всі умови для укладення шлюбу дотримані у даному випадку? Що можна порадити О.Г-вій?

Завдання 5.15.

При прийнятті заяви про реєстрацію шлюбу між 18-річним П-вим та 39-річною Н-вою строк реєстрації їм відклали на 4 місяці і порадили подумати над серйозністю їх намірів, оскільки між ними є значна різниця у віці, Н-ва була шкільною вчителькою П-ва і має двох неповнолітніх дітей від першого шлюбу.

Коли наречені заявили, що будуть оскаржувати це рішення, працівник органу державної реєстрації актів цивільного стану погодилася скоротити строк до 3 місяців за умови надання до заяви письмової згоди батьків нареченого на одруження.

Чи законні дії працівника органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Завдання 5.16.

До органу державної реєстрації актів цивільного стану подано заяву про реєстрацію шлюбу між Олександром Івановим та Марією Залугіною. Батьки Марії категорично заперечували проти цього шлюбу, оскільки Олександр, після того, як загинули його батьки, коли йому виповнилося 12 років, виховувався в сім'ї Залугіних. Загибла мати О.Іванова була рідною сестрою батька М.Залугіної. Молодим також відмовили в районному відділі державної реєстрації актів цивільного стану, оскільки вважали перепоною те, що вони є близькими родичами та зважаючи на заперечення батьків.

Чи можливий такий шлюб? Чи можна оскаржити відмову в реєстрації шлюбу? Якщо так, то яким чином?

Завдання 5.17.

Волін подав до органу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу з Сисоєвою. Мати Воліна, дізнавшись, що Сисоєва хвора шизофренією, стала наполягати, щоб орган державної реєстрації актів цивільного стану відмовив у реєстрації шлюбу, вона навіть принесла довідку лікаря про хворобу Сисоєвої.

Як повинні поводитися працівники органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Завдання 5.18.

Рибальська народила дочку Світлану від Федінчука, не перебуваючи з ним у зареєстрованому шлюбі. Між тим, Федінчук був одружений і мав п'ятирічного сина Олега. В селі, де вони жили, майже всі знали, що батьком Світлани є Федінчук, хоча його батьківство в органах державної реєстрації актів цивільного стану не посвідчувалося. Коли Олег та Світлана підросли, вони вирішили одружитися.

Чи можливий такий шлюб? Чи дозволяється шлюб між братом та сестрою, які мають спільного батька чи матір?

Завдання 5.19.

Череновський та Кирилова подали до органу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу. Через декілька днів до органу державної реєстрації актів цивільного стану прийшла Протасова з проханням не реєструвати шлюб Череновського, оскільки вона та Череновський проживають вже два роки разом, всі сусіди та знайомі вважають їх подружжям, хоча шлюб між ними не зареєстрований.

Чи є підстави для відмови в реєстрації шлюбу між Череновським та Кириловою?

Чи зміниться рішення, якщо у Череновського та Протасової є спільна дитина?

Завдання 5.20.

В селищну Раду звернувся Арестов з проханням не реєструвати шлюб його сина з Некрасовою. Арестов вважає, що його син діє поспішно, не зважає на те, що наречена старше його сина на п'ять років і що вони знайомі дуже короткий час.

Яке рішення повинен прийняти голова селищної Ради?

Завдання 5.21.

М.У-в 29 жовтня 2015 року уклав шлюб з В.М-вою. Незабаром у нього виявили СНІД. У результаті перевірки було з'ясовано, що його дружина також є носієм ВІЛ-інфекції, і ймовірно, У-в заразився саме від неї.

26 квітня 2017 року М.У-в помер.

Його дочка від першого шлюбу С. У-ва звернулася до суду з вимогою визнати шлюб між її батьком та В.Муратовою недійсним.

Чи підлягають позовні вимоги задоволенню?

Завдання 5.22.

Вихованка дитячого будинку Ольга Н-ко 22 червня 2015 року вийшла заміж за Івана М-ка. Через 2 роки у них народився син Дмитро.

Олег М-к – двоюрідний брат І.М-ка, перебираючи старі листи своєї бабусі Орісі з'ясував, що батько Івана Олексій М-к довгий час проживав у прикарпатському селі, де у той же час жила мати Ольги Н-ко Оксана, котра померла, коли дочці було 5 років. Крім цього, у Ольги та батька Івана О.М-ка виявилось рідке захворювання, яке передається спадковим шляхом. Проте у І.М-ка цього захворювання виявлено не було.

Олег М-к звернувся до прокурора, який заявив вимогу про визнання шлюбу між Ольгою та Іваном недійсним, оскільки вірогідно вони є рідними братом та сестрою.

Подружжя М-ків проти позову заперечували, посилаючись на те, що вони офіційно зареєстрували шлюб, у них міцна сім'я, а головне – визнання шлюбу недійсним суперечить інтересам їхнього сина. До того ж, є ймовірність, що Ольга та Іван все-таки не є братом та сестрою, оскільки мати Івана часто зраджувала чоловіка, і саме через це шлюб між його батьками було розірвано. Ще одним доказом відсутності кровної спорідненості М-ки вважають і те, що захворювання не виявлено у І.М-ка.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 5.23.

А-в і М-ва проживали разом у фактичних шлюбних відносинах протягом 5 років, однак їхній шлюб не був оформлений у встановленому законом порядку, оскільки у А-ва не був офіційно розірваний попередній шлюб. У 2016 році у них народилася дитина, а в 2017 році А-в зареєстрував в органах державної реєстрації актів цивільного стану шлюб з В-ною. М-ва має намір пред'явити у судовому порядку позов про визнання шлюбу А-ва та В-ної недійсним, оскільки вважає, що жили вони разом досить тривалий час, вінчалися в церкві, у них спільна дитина і тому вона має всі законні права як дружина.

Чи законні вимоги М-вої? Чи має юридичне значення обряд вінчання в церкві? Чи має право М-ва на компенсацію за заподіяну їй моральну шкоду?

Завдання 5.24

І.К-ва звернулася до суду з заявою про визнання недійсним шлюбу між її братом С.К-вим та О.С-вою. У позовній заяві вона вказала, що її брат з дитинства хворіє на шизофренію і у 2017 році рішенням суду був визнаний недієздатним, а вона, як його рідна сестра, призначена опікуном. У 2014 році він одружився з О.С-вою, яка мала на меті не створення сім'ї, а набуття права на проживання у двокімнатній квартирі С.К-ва. Позивачка стверджувала, що на момент реєстрації шлюбу її брат не усвідомлював значення своїх дій, а О.С-ва заплатила працівникам органу державної реєстрації актів цивільного стану, щоб вони «не помітили» його хворобливого стану.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 5.25.

Після розлучення з чоловіком Ольга С-ва дізналася, що до одруження з нею її колишній чоловік – Семен С-ов перебував у зареєстрованому шлюбі з К. Т-вою і на час реєстрації шлюбу з О.С-вою його шлюб з К.Т-вою розірваний не був.

Ольга звернулася до юридичної консультації з проханням роз'яснити їй, чи мають юридичне значення ці факти, і якщо так, то які правові наслідки виникнуть для неї.

Завдання 5.26.

Громадянка КНР, працюючи перекладачем у туристичній фірмі «Прем'єра», для отримання українського громадянства, уклала шлюб з жителем Луцька Р-ком, громадянином України. Після народження дитини дружина вирішила, що цього достатньо для здобуття нею громадянства і звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. Висловлюючи взаємні претензії, дружина заявила, що ніяких почуттів до чоловіка не відчувала і шлюб їй був потрібен для отримання громадянства. Після чого чоловік заявив зустрічні позовні вимоги про визнання шлюбу недійсним.

Чиї претензії мають судову перспективу? Які правові наслідки розлучення в даній ситуації? Чи можна визнати недійсним шлюб після його розірвання? Чим відрізняються умови визнання шлюбу фіктивним від визнання його недійсним? Назвіть юридичні наслідки розірвання шлюбу, визнання його фіктивним?

Завдання 5.27.

М-в знаходився у зареєстрованому шлюбі, але сімейні стосунки з дружиною тривалий час не підтримував і про місце її проживання не був обізнаний, спроби розшукати дружину для офіційного розірвання їхнього шлюбу результатів не дали. Через кілька років, М-в вступив у фактичні шлюбні відносини з іншою жінкою, вони чекали народження спільної дитини і тому дружина наполягала на реєстрації шлюбу. Скориставшись втратою паспорта, М-в отримав новий документ без штампа про реєстрацію шлюбу і оформив свої відносини з іншою жінкою юридично. Через деякий час, перша дружина з'явилася і, дізнавшись про новий шлюб М-ва, шантажуючи його, пригрозила через суд визнати другий шлюб М-ва недійсним з несприятливими для нього наслідками і зажадала велику суму грошей. М-в звернувся за порадою до адвоката.

Яку пораду слід дати М-ву? Чи змінилася б ситуація, якби М-в у судовому порядку визнав першу дружину безвісно відсутньою і після цього вона з'явилася?

Завдання 5.28.

С-ва звернулася до суду з позовом про визнання її шлюбу з С-ним недійсним. Вона пояснила, що відповідач в минулому році уклав з нею шлюб з метою отримати міську прописку, а сама вона погодилась на реєстрацію шлюбу лише тому, що не хотіла одружуватись з Г-вим, на шлюбі з яким наполягали її батьки. С-н проти позову заперечував і пояснив, що він уклав шлюб з С-вою, бажаючи створити сім'ю і виділяти свою частку житлової площі не збирається,

підозри С-вої вважає необґрунтованими і припускає, що вони підказані її матір'ю, з якою у С-на склалися неприємні стосунки.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 5.29.

Ч-на звернулася з позовом до Т-вої про визнання шлюбу, укладеного між померлим братом позивачки та відповідачкою, недійсним. Позивачка пояснила, що реєстрація шлюбу проводилася в приміщенні лікарні без дотримання місячного терміну з дня подання заяви до органу державної реєстрації актів цивільного стану і що шлюб цей був фіктивним, оскільки укладений лише для того, щоб позбавити спадку свою єдину спадкоємицю – Ч-ну, з якою померлий був у неприємних стосунках. В судовому засіданні з'ясувалося, що Т-ва та Ч-н довгий час мали близькі стосунки. Лікар Ч-на, який був викликаний в якості свідка, пояснив, що Ч-н до моменту смерті був у повній свідомості.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 5.30.

Подружжя П-вих прожили в шлюбі 12 років. У 2013 році П-в поїхав на роботу в Мурманськ. Там, не розірвавши свій шлюб з П-вою, він підробив документи і зареєстрував свій шлюб з Д-ч, яка взяла прізвище Д-ч-П-ва. У 2016 році вони переїхали в м. Харків. В липні 2017 року у них народилася дочка. Дізнавшись про це, перша дружина П-ва подала позов про визнання шлюбу свого чоловіка недійсним. В суді Д-ч-П-ва проти позову заперечувала, стверджуючи, що нічого не знала про нерозірваний шлюб П-ва. Оскільки П-в проти позову своєї першої дружини не заперечував, збираючись повернутися до першої дружини, Д-ч-П-ва ставила питання про залишення собі та дитині прізвища Д-ч-П-ва; про стягнення аліментів на утримання дитини; про стягнення аліментів на її користь у зв'язку з тим, що під час шлюбу з П-вим вона стала непрацездатною. Окрім цього в суді Д-ч-П-ва вимагала поділу майна придбаного під час спільного проживання з відповідачем: меблевого гарнітуру, вартістю 10000 грн. та вкладу в банку «Гранд» розміром 60000грн.

Як вирішити суперечку?

Завдання 5.31.

К-в звернувся до суду з позовом про визнання недійсним запису про реєстрацію шлюбу його померлого брата Івана з відповідачкою Оленою М-н. У позовній заяві позивач зазначив, що його брат був важко хворий і помер через 2 місяці після реєстрації шлюбу. На думку позивача, відповідачка, реєструючи шлюб з Іваном К-вим, не мала на меті створення сім'ї, а хотіла отримати спадщину після смерті чоловіка.

Як слід вирішити справу?

Тема № 6. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Семінарське заняття за темою «Особисті немайнові права та обов'язки подружжя»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин подружжя.
2. Право на материнство та батьківство.
3. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності.
4. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток.
5. Право дружини та чоловіка на зміну прізвища.
6. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї.
7. Право дружини та чоловіка на свободу.
8. Право дружини та чоловіка на особисту недоторканість.
9. Особисті немайнові обов'язки подружжя.
10. Здійснення особистих немайнових прав та виконання обов'язків подружжя.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин подружжя.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що особисті права й обов'язки подружжя виникають щодо визначених нематеріальних благ. Вони тісно пов'язані з особистістю кожного із подружжя, невіддільні від неї і не можуть відчужуватися, як і самі блага, стосовно яких виникають особисті права й обов'язки.

2. Право на материнство та батьківство.

Встановлюється, що материнство — це забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію — народжувати дітей, утримувати та виховувати їх. Батьківство визначається як факт походження дитини від певного чоловіка, юридично посвідчений записом у державних органах РАЦС про народження.

3. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності.

Встановлюється, що індивідуальність – неповторна своєрідність людини.

4. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток.

Визначається, що маючи право на фізичний та духовний розвиток, подружжя має вирішувати ці питання на засадах рівності, взаємоповаги і підтримки одне одного.

5. Право дружини та чоловіка на зміну прізвища.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що при реєстрації шлюбу нареченим надається право надалі іменуватися своїми дошлюбними прізвищами, або за взаємною згодою наречені можуть обрати прізвище одного з них як спільне прізвище подружжя. Вказується, що присвоєння якого-небудь іншого прізвища не дозволяється.

6. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї.

Встановлюється принцип рівності подружжя при вирішенні найважливіших питань життя сім'ї.

7. Право дружини та чоловіка на свободу.

Зазначається, що під правом на особисту свободу закон розуміє право на вибір кожним із подружжя місця свого проживання; право вживати заходів, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства, щодо підтримання шлюбних відносин; право на припинення шлюбних відносин.

8. Право дружини та чоловіка на особисту недоторканість.

Вказано, що особи не можуть бути піддані катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.

9. Особисті немайнові обов'язки подружжя.

Вказується, що дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги.

10. Здійснення особистих немайнових прав та виконання обов'язків подружжя.

Вказується, що санкцій за невиконання подружжям особистих немайнових обов'язків Сімейним кодексом прямо не передбачено.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин подружжя.

2. Види особистих немайнових правовідносин подружжя.

3. Здійснення особистих немайнових прав та виконання обов'язків подружжя.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Особисті та майнові права та обов'язки подружжя.

2. Захист права на материнство (батьківство).

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3 «Про застосування судами окремих норм сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
11. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
12. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
13. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.
14. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
15. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.
16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

17. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 6.1.

Х-в вирішив скористатися нагодою і при реєстрації шлюбу взяти прізвище дружини з метою приховати свою минулу судимість.

Чи можлива зміна прізвища у цьому випадку та якщо так - які наслідки вона матиме?

Завдання 6.2.

Актор Баригін-Амурський, вступаючи в шлюб, для більшої звучності, як йому здавалося, просив в органі державної реєстрації актів цивільного стану до його колишнього прізвища приєднати ще й прізвище дружини.

Чи буде задоволене його прохання?

Завдання 6.3.

Після весілля чоловік заявив, що в сім'ї його батьків не прийнято чоловікові займатися пранням, прибиранням і іншою домашньою роботою, це – є обов'язком дружини. Дружина, у свою чергу, зауважила, що в сім'ї її батьків теж були свої традиції: чоловік зобов'язаний повністю забезпечувати родину, у той час як вона сама займає відповідальну посаду і заробляє набагато більше чоловіка, а тому у них повинна бути рівноправність хоча б на кухні .

Чи можливо за законом врегулювати цей спір? Чи передбачено законом поділ обов'язків, що стали предметом спору в цій сім'ї?

Завдання 6.4.

Л.І-ва звернулася до суду з позовом до І.І-ва про відшкодування 10000 грн. моральної шкоди у зв'язку з позбавленням репродуктивної функції. У позовній заяві позивачка зазначила, що відповідач – її колишній чоловік – заподіяв їй тяжкі тілесні ушкодження, які викликали втрату репродуктивної функції на все життя. За цей злочин він був засуджений до семи років позбавлення волі.

Відповідач проти позову заперечував, оскільки, на його думку, він достатньо покараний за вчинене. Крім цього, у нього немає коштів на відшкодування шкоди, а позивачка працює старшим менеджером у великій фірмі і отримує заробітну плату у розмірі 5000 грн.

Як слід вирішити справу?

Завдання 6.5.

П-ва подала позов до свого чоловіка про розірвання шлюбу. В обґрунтування своїх позовних вимог позивачка зазначила, що її чоловік не бажає мати дітей, і тим самим позбавляє її права на материнство.

В судовому засіданні відповідач пояснив, що він не проти мати дітей, але вважає, що з народженням дитини їм слід зачекати, оскільки матеріальне становище їх сім'ї не дозволяє їм виховувати дитину. Позивачка навчається на

третьому курсі педагогічного інституту, отримує невелику стипендію. Сам він працює слюсарем, його заробітку ледве вистачає на оплату житла, яке вони знімають та на утримання дружини.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 6.6.

А-ва звернулася до суду з позовом до свого чоловіка Т-ба про встановлення режиму окремого проживання. Свої позовні вимоги позивачка мотивувала тим, що вони з чоловіком фактично припинили сімейні відносини, і хоча вони й проживають в одній квартирі, кожен з них має окремий бюджет і самостійно веде господарство.

Відповідач проти позову заперечував, зазначаючи, що шляхом подання цього позову дружина бажає виселити його з їх квартири.

Дайте юридичний аналіз наведеної ситуації.

Завдання 6.7.

При реєстрації шлюбу між В.К-ною та І.Б-ком подружжя отримали спільне прізвище Б-ко, і В. К стала В.Б-ко.

Однак через декілька днів після одруження В.Б-ко прийшла до органу державної реєстрації актів цивільного стану і стала просити повернути їй дошлюбне прізвище К-на, оскільки проти нового прізвища заперечують її діти від першого шлюбу 10 та 15 років.

Як слід вчинити працівникам органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Тема № 7. Майнові права та обов'язки подружжя

Семінарське заняття: Майнові права та обов'язки подружжя.

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 6 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Види правових режимів майна подружжя.
2. Законний режим майна подружжя.
3. Договірний режим майна подружжя.
4. Поняття та правова природа шлюбного договору.
5. Порядок укладення шлюбного договору. Суб'єкти шлюбного договору.
6. Зміст шлюбного договору.

7. Припинення та зміна шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.
8. Загальні підстави виникнення права на утримання у одного з подружжя.
9. Спеціальні підстави виникнення права на утримання у одного з подружжя.
10. Право на утримання після розірвання шлюбу.
11. Форми та способи надання утримання одному з подружжя.
12. Припинення права одного з подружжя на утримання.
13. Майнові права та обов'язки чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.

За темою № 7 передбачено веб-квест у формі вирішення практичного завдання

Веб-квест розміщений на сайті

<https://classroom.google.com> (код курсу iy9102).

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Види правових режимів майна подружжя.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначаються законний та договірний режими майна подружжя.

2. Законний режим майна подружжя.

Вказується, що реєстрація шлюбу за загальним правилом є підставою виникнення права спільної сумісної власності подружжя на майно. Визначається, яке майно належить до особистої приватної власності подружжя.

3. Договірний режим майна подружжя.

Визначається, що дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, щодо як спільного, так і роздільного майна, а саме договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності без виділу цієї частки; договір про порядок користування майном; договір про поділ майна подружжя; договір про виділ частки нерухомого майна одного з подружжя зі складу усього майна; договір про надання утримання; договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на майно; шлюбний договір.

4. Поняття та правова природа шлюбного договору.

Визначається, що шлюбний договір може розглядатися як згода наречених або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням.

5. Порядок укладення шлюбного договору. Суб'єкти шлюбного договору.

Визначається, що шлюбний договір укладається в письмовій формі й нотаріально посвідчується. Встановлюється, що суб'єктами шлюбного договору можуть бути дві категорії осіб: які подали до державного органу РАЦС заяву про реєстрацію шлюбу (наречені) та які зареєстрували шлюб (подружжя).

6. Зміст шлюбного договору.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що шлюбним договором регулюються лише майнові відносини подружжя, встановлюються їхні майнові права й обов'язки. Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини між ними, а також особисті відносини між батьками та дітьми.

7. Припинення та зміна шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

Визначається, що шлюбний договір припиняє свою дію на майбутнє при збереженні правових наслідків, які виникли під час його дії (в цьому полягає різниця між ними та визнанням шлюбного договору недійсним). Встановлюється, що одностороння зміна умов шлюбного договору не допускається. Визначаються наступні підстави визнання шлюбного договору недійсним: 1) порушення нотаріальної форми договору, а також укладення шлюбного договору неповнолітніми неемансипованими особами, які беруть шлюб без згоди їх батьків або піклувальника; 2) неналежний суб'єктний склад (укладення договору недієздатними особами, або такими, що не мають необхідного обсягу дієздатності); 3) зменшення обсягу прав дитини, які встановлені СК України; 4) включення умов, які ставлять одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище; 5) укладення договору під впливом обману, насильства; 6) помилка однієї зі сторін договору; 7) порушення шлюбним договором норм закону (наприклад, включення в договір положень, що стосуються особистих прав і обов'язків подружжя або їх неповнолітніх дітей) тощо.

8. Загальні підстави виникнення права на утримання у одного з подружжя.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що право на утримання один із подружжя набуває за наявності певних підстав: а) непрацездатність одного з подружжя; б) потреба у матеріальній допомозі (нужденність); в) здатність другого з подружжя надати матеріальну допомогу.

9. Спеціальні підстави виникнення права на утримання у одного з подружжя.

Визначається, що Сімейний кодекс передбачає спеціальні правила щодо утримання одного з подружжя у разі проживання з ним дитини: а) право дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини (статті 84, 85 СК); б) право чоловіка на утримання у разі проживання з ним дитини (статті 86, 87 СК).

10. Право на утримання після розірвання шлюбу.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що ст. 76 СК містить спеціальні правила щодо визначення права на утримання колишнього подружжя, тобто осіб, які розірвали шлюб. Визначаються випадки права на утримання після розірвання шлюбу.

11. Форми та способи надання утримання одному з подружжя.

Встановлюється, що за рішенням суду аліменти присуджуються одному з подружжя, як правило, у грошовій формі (ч. 2 ст. 77 СК). Вони визначаються у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя і (або) у твердій грошовій сумі.

12. Припинення права одного з подружжя на утримання.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається, що припинення права одного з подружжя на аліменти виникає автоматично, тобто в силу прямого припису закону в разі: 1) поновлення працездатності того з подружжя, який потребує матеріальної допомоги, 2) реєстрації з ним повторного шлюбу. Право одного з подружжя на аліменти може бути припинене за рішенням суду якщо: 1) одержувач аліментів перестав потребувати матеріальної допомоги; 2) платник аліментів неспроможний її надавати.

13. Майнові права та обов'язки чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.

Визначається, що уперше Сімейний кодекс поширює правила щодо взаємного аліментування подружжя на осіб, які знаходяться у фактичних шлюбних відносинах (ст. 91 СК). Винятки становлять лише ті умови набуття або припинення права на утримання, які пов'язані з фактом реєстрації шлюбу.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Порядок укладення шлюбного договору.
2. Суб'єкти шлюбного договору.
3. Припинення та зміна шлюбного договору.
4. Визнання шлюбного договору недійсним.
5. Спеціальні підстави виникнення права на утримання у одного з подружжя.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Поняття та особливості укладення шлюбного договору.
2. Регулювання майнових відносин подружжя в шлюбному договорі.
3. Поділ спільного майна подружжя.
4. Права та обов'язки по утриманню чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу між собою.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1 С. 5–11. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.

5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
11. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
12. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
13. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.
14. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
15. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.
16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
17. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 7.1.

А. Н-ко двічі отримував значну спадщину (автомобіль, будинок у селі, вклади в банках тощо), яку продав, а гроші витратив на придбання спиртних напоїв.

Не витримавши постійних п'янок чоловіка, дружина А.Н-ка Ірина звернулася до суду з вимогою про розірвання шлюбі та поділ спільного майна. При визначенні майна, яке підлягає поділу, І.Н-ко включила до переліку і

вищезазначене майно, яке було продано її чоловіком, адже, на думку позивачки, чоловік витратив його всупереч інтересам сім'ї.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 7.2.

При розірванні шлюбу чоловік просив провести поділ спільно нажитого майна і серед іншого включив до переліку: прикраси з золота, які були у дружини, її норкове манто і піаніно, куплене доньці. Дружина в переліку майна, що підлягає поділу, вказала бібліотеку юридичної літератури чоловіка і комп'ютер, оскільки це за вартістю не менше, ніж її манто. Більше того, побоюючись, що чоловік без її на те згоди продасть автомашину, зареєстровану на його ім'я, дружина вивезла з квартири побутову техніку.

Чи можливий поділ майна подружжя відповідно до запропонованого ними варіанту? Поясніть, що входить до переліку спільного майна подружжя? Чи зміниться ситуація, якщо шубу подарували на весілля родичі дружини, а комп'ютер був отриманий чоловіком як премія? Чи передбачений строк позовної давності для поділу майна подружжя? Яке юридичне значення в даній ситуації має розмір заробітку кожного з подружжя? Яке рішення повинен прийняти суддя щодо майна, яким уже розпорядився кожен з подружжя?

Завдання 7.3.

Після раптової смерті чоловіка його спадкоємці вважали, що квартира підлягає виключенню з спадкової маси, оскільки вона була придбана спадкодавцем ще до одруження з відповідачкою, з чим остання була не згодна і привела наступні доводи: під час шлюбу вона продала частину свого дошлюбного майна і на отримані від продажу гроші в квартирі зробили капітальний ремонт.

Дайте юридичну оцінку спору. Чи зміниться ситуація, якщо з'ясується, що ремонт був проведений поточний і дружина його робила сама? Чи матиме юридичне значення той факт, що квартира перейшла дружині свого часу у спадок?

Завдання 7.4.

При поділі майна дружина наполягала на виділенні їй значно більшої частки, оскільки, на її думку, чоловік і цього не заробив, адже тривалий час зловживає спиртними напоями, на що і витрачав майже всю зарплату, до того ж – з нею проживають їхні діти.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 7.5.

Подружжя А-ків мали будинок за містом, дві автомашини і інше цінне майно. Чоловік займався бізнесом, який називають «навколокримінальним». Побоюючись можливих претензій партнерів по бізнесу, чоловік запропонував дружині без розірвання шлюбу розділити майно. Право власності на будинок вирішили зареєструвати лише на дружину, їй же за договором дарування переходила велика частина найбільш цінного майна. Однак виникли певні сумніви у виборі способу юридичного оформлення задуманого.

Яку консультацію ви їм дасте? Чи можуть чоловік і жінка, не розіриваючи шлюбу, розділити своє майно? У чому відмінність шлюбного договору і майнового договору подружжя?

Завдання 7.6.

Шлюб подружжя Н-них був нетривалим. Їм вистачило одного місяця, щоб вирішити, що вони «не зійшлися характерами», про що вони й заявили в органі державної реєстрації актів цивільного стану при розірванні шлюбу.

Однак проживали вони в квартирі, подарованій батьками чоловіка йому на весілля. Але у квартирі знаходилися меблі, придбані батьками дружини та передані як посаг. Крім того, батько дружини зажадав від колишнього зятя половину грошової суми, витраченої на святкування весілля, оскільки більша частина була взята в борг. У разі ухилення від вирішення спору родичі дружини обіцяли звернутися до суду і вимагати, крім грошей і майна, відшкодування моральної шкоди.

Дайте юридичну оцінку діям кожної з сторін. Якою ви бачите юридичну перспективу спору? Поясніть порядок і способи вирішення конфлікту? Кому, яке майно має перейти за законом?

Завдання 7.7.

Подружжя А-них розірвали шлюб, після чого колишня дружина звернулася до суду з позовом про поділ спільного майна: меблевого гарнітура, холодильника і телевізора, а також заробітної плати, отриманої чоловіком після тривалої затримки. При розгляді справи відповідач пояснив, що дружина переїхала в його квартиру через рік після реєстрації шлюбу і всі вільні гроші вкладала в банк на своє ім'я. Меблі йому залишилися від батьків, які раніше жили в квартирі ще до його шлюбу з позивачкою. Тоді ж він придбав у кредит холодильник і телевізор.

Чи правомірні вимоги позивачки? Чи має право відповідач на гроші, розміщені в банку на ім'я дружини? З якого моменту заробітна плата подружжя набуває статусу спільного сумісного майна подружжя? У чому проявляється обмеження права власності подружжя? Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 7.8.

Н-ва звернулася до суду з позовом до свого чоловіка про поділ майна. В позовній заяві вона зазначила, що автомобіль, який її чоловік придбав ще до шлюбу, був старий і на його ремонт було витрачено значно більше коштів, ніж

він коштував на час придбання. Тому Н-ва просила визначити його спільною сумісною власністю подружжя і включити до майна, яке підлягає поділу. Суд, виходячи з того, що автомобіль був придбаний відповідачем ще до шлюбу, тобто є його особистою приватною власністю, відмовив в позові.

Дайте аналіз рішення суду.

Завдання 7.9.

У червні 2017 року Н-в звернувся до суду з позовом до Г-вої про поділ спільно нажитого майна загальною вартістю 490 тисяч грн. У позовній заяві Н-в вказав на те, що він з 2006 по 2017 рік був одружений з відповідачкою, має двох дочок – 2007 та 2009 року народження, згоди з нею про добровільний поділ майна не досяг, обоє претендують на автомобіль та гараж. Відповідачка позов визнала, але просила автомобіль та гараж залишити їй.

При розгляді справи з'ясувалось, що:

а) автомобіль для купівлі був виділений Г-вій в 2016 році за місцем роботи як заохочення і зареєстрований в ДАІ на її ім'я;

б) і позивач, і відповідачка мають посвідчення на право управління автомобілем;

в) в період експлуатації автомобіля догляд за ним та придбання запасних частин здійснювалися за рахунок спільних коштів подружжя, але користувався ним більше чоловік;

г) перелік та вартість подружнього майна дозволяють провести його поділ в натурі.

Враховуючи вищенаведене, суд прийняв рішення виділити Н-ву майно загальною вартістю 385000 грн., включаючи автомобіль та гараж, а Г-вій – вартістю 105000 грн. Крім цього, на користь Г-вої було стягнуто 140000 грн. як компенсацію за передане Н-ву в натурі майно понад належну йому частку.

Чи правильне рішення суду?

Завдання 7.10.

До одруження в 2003 році з М-вою, в якій був син від першого шлюбу, К-н мав машину, будинок та інше майно. М-ва не мала ніякого майна. В 2005 році у них народилася спільна дочка. В 2017 році М-ва захотіла розлучитися, бо в селі важко працювати. К-на хвилює, що дружина розділить будинок і свою частину продасть.

Що можна порадити К-ну. Дайте розгорнуту консультацію

Завдання 7.11.

Т-ва подала позов до свого колишнього чоловіка про поділ майна. В позовній заяві вона зазначила, що у 2000 році вона вступила з відповідачем в фактичні шлюбні відносини, а в 2005 році зареєструвала шлюб. Під час спільного проживання вони придбали майно та побудували будинок. У 2007 році в зв'язку з припиненням шлюбних відносин все майно вони поділили добровільно. За половину будинку вона одержала грошову компенсацію в сумі 200000 грн.

Однак в лютому 2008 року вони помирились та знову стали вести спільне господарство. Посилаючись на те, що у 2016 році вони знову припинили шлюбні відносини і поновлювати їх не збираються, позивачка просила поділити майно: автомобіль, який вони на спільні гроші придбали в 2009 році та мотоцикл, який вони купили в 2016 році на її гроші, але оформили на чоловіка.

Дайте юридичний аналіз наведеної ситуації. Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 7.12.

Л-ва подала позов до свого чоловіка про розірвання шлюбу та поділ спільно нажитого майна. В позовній заяві позивачка просила визнати автомобіль, придбаний під час шлюбу її особистою приватною власністю, мотивуючи це тим, що гроші на придбання цього автомобіля подарувала їй на весілля її бабуса, крім цього автомобіль зареєстрований в ДАІ на її ім'я. Відповідач заперечував проти цього, вважаючи, що гроші дарували не дружині, а сім'ї, і просив визнати автомобіль спільною сумісною власністю.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 7.13.

Л-в подав позов до суду до Л-вої про розірвання шлюбу та поділ спільного майна. В позовній заяві позивач вказав, що шлюб між ним та відповідачкою був зареєстрований у 2009р., від шлюбу вони мають двох неповнолітніх дітей, 6 та 8 років. До складу спільного майна Л-вих входить: речі повсякденного вжитку на загальну суму 20185 грн., а також грошовий вклад в банку «Гранд» в розмірі 25000 грн. Крім цього, він просив визнати за ним право на 2/3 паєнакопичення у житлово-будівельному кооперативі «Промінь» (13850 грн.) і надати йому одну кімнату площею 25 м²., а відповідачці з дітьми – дві кімнати площею 28 м² та 32 м².

Л-ва проти розірвання шлюбу заперечувала. Вона зазначила, що її чоловік недалекоглядний і зраджує їй, але заради дітей слід зберегти їх шлюб. Безпідставними вона вважає й вимоги про розподіл паєнакопичення та квартири в ЖБК, оскільки пайщиком є вона, і гроші, внесені до ЖБК, є її особистою приватною власністю і не підлягають розподілу. Вклад до банку було внесено у 2016 р. за рахунок коштів, отриманих нею у спадок. Крім цього, Л-ва відзначила, що до спільного майна, яке підлягає розподілу, слід віднести й гроші, які повинен отримати її чоловік за договором страхування в липні 2018р.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 7.14.

П-в неодноразово наполягав на отриманні його дружиною П-вою вищої юридичної освіти, обіцяючи їй за це купити норкову шубу та автомобіль. П-ва погодилася на прохання чоловіка, але запропонувала укласти шлюбний договір, в якому передбачити, що у разі отримання нею диплому бакалавра права чоловік придбає їй шубу, а при отриманні диплому магістра – автомобіль.

Чи обґрунтовані пропозиції П-вої? Чи може шлюбний договір укладатися з відкладальною умовою?

Завдання 7.15.

Подружжя М-ків – Олександр та Наталія, проживши у шлюбі 28 років, уклали шлюбний договір, у одному з пунктів якого було встановлено, що чоловік зобов'язується протягом року скласти заповіт на користь сина Микити, позбавивши права на спадщину свою дочку від першого шлюбу Надію.

Через 7 місяців такий заповіт було складено, а ще через 5 місяців О.М-к помер.

Надія М-к звернулася до суду з проханням визнати заповіт її батька недійсним, оскільки він був укладений не з його власної волі, а згідно з умовами шлюбного договору.

Проаналізуйте наведену ситуацію. Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 7.16.

М-в за згодою дружини склав шлюбний договір, за яким більша частина спільного майна, у разі розірвання шлюбу, передавалася йому. Через деякий час дружина захворіла і стала інвалідом 1 групи внаслідок психічного розладу, а чоловік був призначений опікуном. Надалі за заявою чоловіка шлюб був розірваний в органах державної реєстрації актів цивільного стану. Родичі дружини зажадали від колишнього чоловіка розділити спільне майно порівну, від чого той відмовився, пред'явивши шлюбний договір.

Чи правомірні дії органу державної реєстрації актів цивільного стану, який розірвав шлюб М-вих за заявою одного лише чоловіка, не запитавши згоди дружини? Чи може шлюбний договір, укладений подружжям до хвороби одного з них, бути визнаний недійсним у суді? Чи має значення в даній ситуації та обставина, що дружина не була у встановленому законом порядку визнана недієздатною? Коли припиняється дія шлюбного договору, в якому закріплено режим роздільного майна у разі розлучення? Чи можуть родичі подружжя через суд зажадати поділу майна порівну?

Завдання 7.17.

Л-кий і А-ко до вступу в шлюб уклали шлюбний договір, за яким у разі розірвання шлюбу автомобіль залишиться власністю дружини, а будинок на присадибній ділянці – власністю чоловіка. У період шлюбу чоловік взяв позику в банку під заставу будинку для цілей підприємницької діяльності, але в строк повернути її не зміг. Гроші, отримані ним від підприємницької діяльності, витрачалися на потреби родини. Банк вимагає через суд повернення грошей або передачі будинку. До початку судового розгляду справи будинок згорів, а шлюб подружжя був розірваний в органах державної реєстрації актів цивільного стану.

А-ко зібрала все цінне спільно нажите майно і розмістила його в одній кімнаті їх не приватизованої квартири, де і поселилася. В іншій кімнаті, де залишилися малоцінні речі, оселився колишній чоловік.

Чи може банк вимагати в судовому порядку розірвання шлюбного договору у зв'язку з істотною зміненою обставин, що виникла через знищення будинку, і звернути стягнення на автомобіль дружини? Чи може банк звернути стягнення на майно боржника, набуте під час шлюбу, після розлучення? Чи має значення, що гроші, зароблені чоловіком від підприємницької діяльності, витрачалися на спільні потреби?

Завдання 7.18.

Вже немолоді П-ко і С-ка зареєстрували шлюб, який у кожного з них був не першим і були діти. Вони уклали шлюбний договір, в тексті якого обумовили: а) взаємну турботу один про одного і догляд у разі тяжкої хвороби і гідне поховання на випадок смерті, вказавши суми витрат для цієї мети; б) встановили, що дошлюбне майно кожного з подружжя є особистою приватною власністю кожного з них.

Чи дотримані умови укладення шлюбного договору, передбачені законом? Які вимоги до форми та порядку укладення шлюбного договору? Чи можна змінити умови шлюбного договору?

Завдання 7.19.

Колишнє подружжя І-ків звернулися до нотаріуса з проханням посвідчити досягнуту між ними угоду, згідно з якою вони взаємно відмовляються від пред'явлення один одному будь-яких вимог щодо утримання малолітніх дітей; чоловік зобов'язується не вимагати поділу спільно нажитого майна, а дружина – не вступати в новий шлюб до досягнення дітьми повноліття.

Нотаріус відмовився засвідчити таку угоду.

Чи правий нотаріус?

Завдання 7.20.

У вересні 2017 року Є. В-ва звернулася до суду з позовом до свого колишнього чоловіка К. В-ва про стягнення аліментів на своє утримання. У позовній заяві вона вказала, що є інвалідом II групи, отримує незначну пенсію, а колишній чоловік добровільно коштів на її утримання не надає.

При розгляді справи було встановлено, що шлюб між В-вими тривав 5 років та був розірваний у жовтні 2016 року. У 2015 році висновком ЛТЕК позивачка, яка працювала нормувальницею на заводі ім. Малишева, була визнана інвалідом III групи, однак при цьому допускалася її робота нормувальницею. Інвалідність II групи з висновком про непрацездатність позивачки була встановлена у грудні 2016 року.

При розгляді справи суд погодився з тим, що погіршення стану здоров'я позивачки пов'язане з її початковим захворюванням, отриманим під час шлюбу, і що саме це захворювання згодом призвело до її непрацездатності. Рішенням суду позов було задоволено.

К.В-в оскаржив це рішення, вказавши у скарзі, що після встановлення III групи інвалідності позивачка працювала, уклала новий шлюб, про що не сказала у судовому засіданні. Крім цього, вона не надала документів про проходження чергового огляду ЛТЕК або про безстрокове призначення інвалідності.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 7.21.

С. П-вий подав позов до колишньої дружини Т. Г-вої про зниження розміру аліментів. У позовній заяві він вказав, що за рішенням суду з нього стягується на утримання відповідачки 855 грн. на місяць, але на сьогодні його матеріальний стан значно погіршився у зв'язку з виходом на пенсію за віком. Одночасно позивач просив врахувати те, що відповідачка має дорослого сина, який також зобов'язаний утримувати матір.

Як слід вирішити справу?

Завдання 7.22.

У 2016 році між колишнім подружжям Т-вих було укладено нотаріально посвідчений договір про виплату Антоном Т-вим аліментів на утримання колишньої дружини Ганни у розмірі 800 грн. щомісяця.

Ця сума утримувалася адміністрацією фірми, на якій працював А. Т-в і регулярно перераховувалася Ганні. На той час заробітна плата Антона складала 2500 – 3500 грн. на місяць.

Наприкінці 2017 року у зв'язку з фінансовою кризою заробіток А.Т-ва значно зменшився і складав 1560 грн. і сума щомісячних утримань із заробітку стала перевищувати 50%. На цій підставі А. Т-в запропонував Ганні зменшити суму аліментів до 600 грн. і внести відповідні зміни до договору. Г. Т-ва цю пропозицію відхилила.

А. Т-в звернувся до суду з вимогою про зміну договору про виплату аліментів.

Як слід вирішити спір? Чи може сума утримань із заробітної плати за договором про виплату аліментів перевищувати 50% заробітку?

Завдання 7.23.

Ірина Г-к, яка перебувала у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, звернулася до суду з позовом про стягнення з колишнього чоловіка аліментів на утримання себе та їхньої спільної 1,5-річної доньки.

Олег Г-к позов визнав частково. Він погодився виплачувати аліменти на утримання доньки, але відмовився від утримання колишньої дружини. Свої заперечення він мотивував тим, що позивачка працює і вже півроку перебуває у фактичних шлюбних відносинах з іншим чоловіком.

Яке рішення має винести суд?

Завдання 7.24.

Кирило Я-ко звернувся до суду з позовом про стягнення з Олени Я-ко аліментів на своє утримання, оскільки внаслідок ДТП став інвалідом.

Відповідачка позову не визнала і пояснила, що ДТП, у результаті якої позивач втратив працездатність, відбулося 7 місяців тому, а подружні відносини між ними припинилися ще 3 роки тому, хоча шлюб розірвано не було. До того ж на її утриманні знаходяться її неповнолітня донька та непрацездатна мати.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 7.25.

Під час розлучення Валентина Ш-ва звернулася до суду з вимогою про стягнення з її чоловіка Віктора Ш-ва аліментів на своє утримання. Позивачка пояснила, що у шлюбі вони прожили більше 20 років, і всі ці роки вона не працювала, оскільки на цьому наполягав чоловік, який вважав, що доцільніше буде, щоб вона займалася вихованням дітей та веденням домашнього господарства.

У січні 2017 р. В.Ш-ва досягла пенсійного віку і у зв'язку з відсутністю трудового стажу їй була призначена соціальна пенсія. Оскільки вони вирішили розлучитися, призначеної їй пенсії не вистачить для нормального існування і тому вона просила суд призначити їй аліменти у розмірі 1600 грн., адже саме стільки в середньому надавав на проживання їй чоловік.

В. Ш-в, хоча й не заперечував допомагати колишній дружині, вважав таку суму надмірною і просив суд врахувати, що фірма, де він працює, постраждала внаслідок світової фінансової кризи, і тому на його думку при визначенні розміру аліментів суд повинен виходити з доходів, які він фактично отримує, а саме – заробітної плати у розмірі 1800 грн. та пенсії – 1100 грн. Крім цього, Ш-в щомісяця виплачує аліменти на утримання повнолітньої дочки-інваліда у розмірі 800 грн.

Як слід вирішити спір?

Завдання 7.26.

Г-на та Б-в вінчалися в церкві, та сім'я не склалася і вони розійшлися. Г-на через 8 місяців захворіла і стала інвалідом. Колишній чоловік сплачувати аліменти на її утримання відмовився.

Дайте юридичний аналіз наведеної ситуації.

Завдання 7.27.

С-в подав позов до суду до К-вої про розірвання шлюбу. Свої вимоги він мотивував тим, що всі роки спільного життя відносини з відповідачкою не були нормальними, у зв'язку з чим останні п'ять років вони не проживають разом. С-в живе в Львові, К-ва – у Харкові. Все спільно нажите майно та квартиру позивач залишив дружині.

Суд задовольнив позов, однак одночасно зобов'язав позивача сплачувати на утримання К-вої кошти в сумі 600 грн. щомісячно до зміни матеріального стану сторін. На обґрунтування необхідності стягнення аліментів суд посилався на те, що С-в раніше у добровільному порядку сплачував дружині по 550 грн.

щомісячно, та наперед погодився з 1 січня 2016 року платити відповідачці по 600 грн.

Чи обґрунтоване рішення суду? Яке рішення повинен прийняти суд, якщо К-ва є інвалідом I групи?

Завдання 7.28.

К-ва звернулася з позовом про стягнення аліментів до свого чоловіка. У позовній заяві позивачка вказала, що їй 54 роки, вона ніде не працює, доглядає онуків і ніяких засобів до існування не має, а К-в працює менеджером приватного підприємства і отримує заробітну плату у розмірі 3500 грн. на місяць.

Вирішіть справу. Чи зміниться рішення суду, якщо К-ва є інвалідом III групи і зарплата її чоловіка складає 1350 грн.?

Тема № 8. Припинення шлюбу.

Семінарське заняття за темою «Припинення шлюбу»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття та підстави припинення шлюбу.
2. Розірвання шлюбу.
3. Правові наслідки припинення шлюбу.
4. Поновлення шлюбу.
5. Встановлення режиму окремого проживання подружжя та його наслідки.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття та підстави припинення шлюбу.

Визначається, що шлюб припиняється за однією з двох підстав: а) внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; б) внаслідок розірвання шлюбу.

2. Розірвання шлюбу.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що відповідно до сімейного законодавства, з урахуванням обставин, що склалися в сім'ї, розірвання шлюбу може здійснюватися: державним органом реєстрації актів цивільного стану (статті 106, 107 СК); судом (статті 109-110 СК).

Визначається, що розірвання шлюбу державним органом РАЦС здійснюється за наявності двох умов: а) подружжя не має неповнолітніх дітей та б) існує взаємна згода подружжя на розірвання шлюбу. Відповідно до ч. 1 ст. 107 СК шлюб розривається органом РАЦС за заявою одного з подружжя, якщо другий з них: а) визнаний безвісно відсутнім; б) визнаний недієздатним.

Визначається, що Сімейний кодекс закріплює: а) розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК); б) розірвання шлюбу за позовом, пред'явленим одним із подружжя, тобто за наявності спору (ст. 110 СК).

3. Правові наслідки припинення шлюбу.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюються наступні правові наслідки:

1. Між подружжям припиняються особисті права та обов'язки (статті 51, 52, 54, 55, 56 СК); 2. Відповідно до ст. 113 СК після розірвання шлюбу особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище. 3. Після розірвання шлюбу та одержання відповідного свідоцтва особа має право на повторний шлюб (ст. 116 СК України). 4. З припиненням шлюбу закон пов'язує питання щодо визначення походження дитини. Так, відповідно до ч. 2 ст. 122 СК вважається, що дитина походить від подружжя, якщо вона народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу. 5. З припиненням шлюбу закон пов'язує також виникнення у подружжя права на утримання. Відповідно до ч. 2 ст. 76 СК після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги і якщо її колишній чоловік або дружина може надавати матеріальну допомогу. 6. Крім того, особа має право на утримання, коли вона стала інвалідом після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка або жінки під час шлюбу. 7. Розірвання шлюбу означає припинення режиму спільної сумісної власності подружжя. Речі, набуті кожною особою після розірвання шлюбу, належать їй на праві приватної власності.

4. Поновлення шлюбу.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що поновлення шлюбу після його припинення стосується як випадків розірвання шлюбу, так і припинення його внаслідок оголошення особи померлою або визнання її безвісно відсутньою.

5. Встановлення режиму окремого проживання подружжя та його наслідки.

Визначається, що режим окремого проживання подружжя може бути встановлено судом: а) за взаємною заявою подружжя, коли чоловік і жінка не можуть проживати разом і згодні щодо встановлення такого режиму; б) за позовом одного з подружжя у разі небажання дружини або чоловіка проживати спільно.

Відповідно до ч. 2 ст. 120 СК у разі встановлення режиму окремого проживання виникають такі наслідки: майно, що його буде набуто в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набути у шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка; дружина, чоловік можуть усиновити дитину без згоди другого з подружжя.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Підстави припинення шлюбу.
2. Наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Правові наслідки розірвання шлюбу.
2. Припинення шлюбу шляхом розлучення у судовому порядку.
3. Умови, порядок та правові наслідки визнання шлюбу недійсним.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1 С. 5–11. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.

11. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.

12. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.

13. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.

14. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.

15. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.

16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

17. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 8.1.

У Н-вої при повені безслідно зник чоловік. Їй порадили звернутися до суду із заявою про визнання чоловіка померлим, і суд прохання задовольнив. Через 1 рік після винесення судом рішення, Н-ва вийшла заміж, другий шлюб був оформлений в установленому законом порядку. Минуло ще 4 роки і оголошений померлим чоловік з'явився.

Які правові наслідки в наведеному випадку матимуть обидва шлюби? Чи зміниться рішення, якщо Н-ва:

а) не має наміру повертатися до першого чоловіка;

б) прийшла до висновку, що перший чоловік краще другого і вона не заперечувала б проти відновлення з ним сімейних відносин?

Які будуть юридичні наслідки, якщо рішення суду було не про визнання померлим, а про визнання безвісно відсутнім?

Завдання 8.2.

Подружжя Грицаєнків звернулися до органу державної реєстрації актів цивільного стану із заявою про розірвання шлюбу. У прийнятті зави їм було відмовлено на тій підставі, що чоловік мав усиновленого 6-річного сина, і порадили звернутися до суду. Однак суддя також відмовив Грицаєнкам у прийнятті заяви і направив їх до органу державної реєстрації актів цивільного стану.

Проаналізуйте наведену ситуацію.

Завдання 8.3.

Марія, дізнавшись про те, що її чоловік Іван, засуджений за скоєний злочин до позбавлення волі на термін 8 років, заражений ВІЛ-інфекцією, вирішила розірвати шлюб. Іван заперечував проти цього, стверджуючи, що він може вилікуватися.

Чи правомірні дії Марії? Який порядок розірвання шлюбу в цьому випадку? Чи може бути розірваний шлюб в даному випадку, якщо чоловік заперечує? Чи змінилася б ситуація, якби у подружжя були діти? Чи залежить порядок розірвання шлюбу від виду та міри покарання чоловіка? За якими правилами вирішується питання у разі пред'явлення вимоги про розірвання шлюбу самим засудженим до позбавлення волі, у тому числі на термін понад три роки?

Завдання 8.4.

Р-ка після дворічного заміжжя з В-ким вирішила розлучитися з ним. Чоловік не заперечував, але не хотів йти до органів державної реєстрації актів цивільного стану для реєстрації розірвання шлюбу. Тоді Р-ка подала до суду позов про розірвання шлюбу та поділ спільного майна. У період шлюбу Р-ка не працювала. За гроші, зароблені чоловіком, вона купувала золоті ювелірні вироби.

Чи правомірна вимога Р-кої про розірвання шлюбу через суд при відсутності заперечення проти цього у В-кого? Чи є спільною власністю золоті прикраси, куплені Р-кою на гроші В-кого? Чи повинен суддя з'ясовувати мотиви розлучення в даній ситуації? За яких умов суд може (чи зобов'язаний?) відкласти винесення рішення про розірвання шлюбу та вжити заходів до примирення подружжя? Який термін для примирення сторін суддя вправі призначити? Яке рішення повинен винести суддя після закінчення строку для примирення? Чи можливо розірвання шлюбу в день подачі заяви до суду?

Завдання 8.5.

Н-ви перебували у фактичних шлюбних відносинах. Жили дружно, разом виховували дитину дружини від її першого шлюбу. Зі слів Н-вої, як тільки вони оформили шлюб юридично їх відносини змінилися: чоловік став грубим і неуважним по відношенню до неї і дитини, прискіпливий через дрібниці. Їх відносини досягли такого ступеня розладу, що, як вона вказала у позовній заяві, жити однією сім'єю з відповідачем неможливо. З думкою позивачки відповідач погодився і визнав позовні вимоги дружини.

Дайте юридичну оцінку наведеної ситуації. Чи змінилася б процедура розірвання шлюбу, якщо б дитина була у них:

- а) спільною;*
- б) удочерена чоловіком;*
- в) чоловік заперечував проти розірвання шлюбу?*

За яких умов розірвання шлюбу проводиться в суді? Чи законно поступив суддя, прийнявши цю справу до свого провадження?

Завдання 8.6.

Подружжя К-вих після народження у них сина звернулися до суду з позовом про розірвання шлюбу, оскільки обидва вказували на неможливість подальшого збереження їх сімейних відносин.

Суддя попросив переписати заяву і вказати причини розпаду сім'ї.

Чи законні вимоги судді? Чи правий суддя при відмові прийняти у подружжя заяву про розірвання шлюбу через наявність новонародженої дитини? Чи зміниться ситуація в наведеному випадку, якщо:

- а) чоловік не є батьком дитини;*
- б) дружина заперечує проти розлучення.*

Завдання 8.7.

Р-ва при реєстрації розірвання шлюбу на підставі рішення суду звернулась до працівників органу державної реєстрації актів цивільного стану з проханням відновити її дошлюбне прізвище. В проханні їй було відмовлено на тій підставі, що в рішенні суду про це нічого не сказано

Чи правильні дії працівників органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Тема № 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей

Семінарське заняття за темою «Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

- денна форма навчання – 4 години;
заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Характеристика правовідносин батьків та дітей.
2. Підстави виникнення батьківських правовідносин.
3. Визначення походження дитини від батьків, які знаходяться у шлюбі між собою.
4. Визначення походження дитини при застосуванні лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій.
5. Визначення походження дитини від батьків, які не знаходяться у шлюбі між собою.
6. Визнання батьківства (материнства).
7. Оспорювання батьківства (материнства).
8. Встановлення факту батьківства (материнства).

9. Особисті права та обов'язки батьків.
10. Особисті права та обов'язки дітей.
11. Спори, пов'язані із здійсненням батьківських прав.
12. Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Характеристика правовідносин батьків та дітей.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти розкрити характеристику правовідносин батьків та дітей.

2. Підстави виникнення батьківських правовідносин.

Визначається, що підставою виникнення взаємних прав та обов'язків батьків і дітей є кровне споріднення, походження дітей від даних батьків та реєстрація народження органом РАЦС.

3.Визначення походження дитини від батьків, які знаходяться у шлюбі між собою.

Встановлюється, що в ч. 1 ст. 122 СК закріплена загальна презумпція щодо визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Так, дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, вважається такою, яка походить від подружжя.

4. Визначення походження дитини при застосуванні лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій.

Визначення походження дитини від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації зародка регулюється ст. 123 СК України. Виходячи з того, що у спільній заяві-зобов'язанні подружжя бере на себе рівні права і обов'язки батьків з виховання і утримання майбутньої дитини, у разі застосування до них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій вони обоє записуються батьками дитини.

5.Визначення походження дитини від батьків, які не знаходяться у шлюбі між собою.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою, може відбуватися: за спільною заявою матері та батька дитини (ст. 126 СК України); у судовому порядку (ст. 128 СК України).

6. Визнання батьківства (материнства).

Встановлюється, що визнання батьківства (материнства) - це волевиявлення особи, яка вважає себе батьком (матір'ю) дитини.

7. Оспорювання батьківства (материнства).

Визначається, що оспорювання батьківства (материнства) - це невизнання особою реєстрації себе як батька (матері) дитини.

8. Встановлення факту батьківства (материнства).

Встановлення факту батьківства в судовому порядку відрізняється від визнання батьківства за рішенням суду за наступними критеріями: відсутність спору щодо батьківства дитини; смерть фактичного батька дитини; час народження дитини.

9. Особисті права та обов'язки батьків.

Визначається, що батьки мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

10. Особисті права та обов'язки дітей.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається, що Сімейне законодавство визначає цілу низку особистих немайнових прав, які належать дитині: право жити та виховуватись у сім'ї, право на ім'я, по-батькові та прізвище, право висловлювати свою думку, право на спілкування з батьками та іншими родинами, право на свободу переміщення та вибору місця проживання, право на свій захист.

11. Спори, пов'язані із здійсненням батьківських прав.

Законодавством встановлений вичерпний перелік спорів, пов'язаних із вихованням дітей, що розглядаються судом і в яких обов'язкову участь беруть органи опіки і піклування. До них, зокрема, належать спори: про місце проживання дитини при роздільному проживанні батьків (ст. 161СК); про здійснення батьківських прав батьком або матір'ю, який/яка проживає окремо від дитини (статті 158,159 СК); про відібрання батьками малолітньої дитини від будь-якої особи, яка тримає її не на підставі закону або рішення суду (ст. 163 СК); про позбавлення та відновлення батьківських прав (статті 164-169 СК); про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (ст. 170 СК).

12. Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей.

Визначити поняття та види відповідальності батьків за неналежне виховання дітей.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Підстави виникнення батьківських правовідносин.
2. Визначення походження дитини від батьків, які знаходяться у шлюбі між собою.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Сімейні права фізичних осіб у правовідносинах, які виникають при застосуванні лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій.
2. Встановлення та оспорування батьківства (материнства).
3. Вирішення спорів між батьками з питань виховання дітей.
4. Правові наслідки протиправної поведінки батьків при здійсненні батьківських прав.
5. Підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав та відібрання дітей без позбавлення батьківських прав.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
11. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.
12. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
13. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
14. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
15. Токарчук Л. М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: приватно-правові проблеми : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. - 420 с.
16. Хорошенюк О. В. Зміна місця проживання чи викрадення дитини: через призму принципу найкращого інтересу дитини. Дніпропетровськ : Право і суспільство, 2023. №1. с. 96-100.

17. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

18. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 9.1.

М. Н-в звернувся до відділу державної реєстрації актів цивільного стану з заявою про виправлення запису про народження дитини. До заяви було додано письмову згоду матері дитини та особи, яка була записана її батьком.

Як слід вчинити працівникам органу державної реєстрації актів цивільного стану?

Завдання 9.2.

Осіною 2015 року киянка Лариса К-ц під час відрядження у археологічній експедиції до Харківської області познайомилася з працівником місцевого фермерського господарства Ігорем С-ком і протягом двох місяців відрядження зустрічалася з ним.

17 серпня 2016 р. у м. Києві у незаміжньої Л. К-ц народилася дочка.

І. С-к, дізнавшись про народження дитини, відмовився визнати батьківство.

Л. К-ц звернулася до суду з позовом до І. С-ка про визнання батьківства.

У суді відповідач також заперечував свої батьківство. Л. К-ц наполягала на проведенні генетичної експертизи, а також просила викликати до суду працівників фермерського господарства, в якому працює відповідач, учасників археологічної експедиції, які могли б підтвердити факт близьких стосунків між сторонами.

Проаналізуйте доводи сторін. Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 9.3.

У 2008 р. у подружжя І-вих народилася дитина. В. І-в був зареєстрований як її батько. У 2016 р. шлюб між І-ми був розірваний. У тому ж році на підставі тесту ДНК було встановлено, що В. І-в не є біологічним батьком дитини.

Незважаючи на це С. І-ва звернулася до суду з вимогою про стягнення з В. І-ва аліментів на дитину. В. І-в оспорує своє батьківство подав позов про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини. Суд відмовив у позові В. І-ву, посилаючись на те, що відповідно до Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР 1969 року особа, записана батьком або матір'ю дитини, має право подати такий позов протягом року з того часу, коли їй стало або повинно було стати відомо про здійснений запис.

Дайте правову оцінку рішенням суду

Завдання 9.4.

Орган опіки та піклування звернувся до суду із заявою про позбавлення Михайла і Маргарити П-вих батьківських прав відносно 9-річного Валери та 11-річної Аліни.

У заяві було вказано, що Михайло і Маргарита змушували дітей працювати у будинку і на присадибній ділянці, позбавивши дітей можливості навчатися. Подружжя П-вих пояснювали свої дії тим, що діти отримують церковну освіту, вміють читати, «в школу ще встигнуть піти», а дівчаткам світську освіту і зовсім отримувати необов'язково.

Який обов'язок не виконується батьками? Які ще імперативні норми існують в Сімейному Кодексі щодо обов'язків батьків?

Завдання 9.5.

В-на пред'явила до суду позов про стягнення аліментів на дитину з С-ва, з яким вона перебуває у шлюбі.

Заперечуючи проти позову, С-в заявив, що хоча він і проживав в квартирі В-ної, перебуваючи у відрядженні на збиранні врожаю, цей шлюб він просить визнати недійсним, оскільки секретар сільради (рідна сестра В-ної) здійснила запис і видала свідоцтво про шлюб без його згоди і за його відсутності, коли він уже виїхав у місто на своє постійне місце проживання.

Суд визнав шлюб недійсним, але стягнув з відповідача аліменти на дитину.

Чи правильне рішення прийняв суд?

Завдання 9.6.

15-річна Ольга передала свою новонароджену дитину в дитячий заклад до закінчення нею школи. Протягом 1,5 року дитиною вона не цікавилася і не відвідувала. Коли ж вона прийшла, щоб забрати дитину, виявилось, що дитину усиновили. Ольга звернулася до суду з позовом про визнання усиновлення недійсним, оскільки згоди на це вона не давала.

Чи правомірна вимога Ольги?

Завдання 9.7.

І-ва у 2016 році в пологовому будинку написала письмову відмову від новонародженої дитини. Через якийсь час, вона передумала, але в пологовому будинку їй відмовилися повідомити місце перебування дитини.

Дайте юридичну оцінку діям обох сторін. У яких випадках забороняється видавати батькам інформацію про їхніх дітей? Чи має значення той факт, якщо дитина усиновлена? Чи можливе відновлення батьківських прав? Якщо можливо, то що для цього необхідно зробити?

Завдання 9.8.

Психічно хвора мати одна виховувала свою дитину. У стані ремісії її захворювання вона піклувалася про неї, а під час загострення хвороби їй здавалося, що у неї хочуть викрасти дитину і вона ховала її від уявних «переслідувачів», блукаючи поза домом.

Які заходи необхідно вжити в даній ситуації? Якою буде доля дитини, якщо її мати помістять на стаціонарне лікування до відповідної установи? До компетенції яких органів належить передача дитини на виховання в подібних випадках? На яких підставах і чи можливе в подальшому позбавлення батьківських прав?

Завдання 9.9.

Сергій А. і Анна В. звернулися до редакції популярної газети з проханням роз'яснити ситуацію, що склалася. Вони перебувають у фактичних шлюбних відносинах. З реєстрацією шлюбу, як вони вважають, виникнуть труднощі, оскільки місце перебування юридичного чоловіка Анни невідоме. У них народилася дитина. При зверненні до органів державної реєстрації актів цивільного стану із заявою про реєстрацію народження дитини їм сказали, що у свідоцтві батьком буде записаний юридичний чоловік матері. Фактичний батько дитини не згоден з таким записом.

У газеті було опубліковано відповідь, відповідно до якого дії співробітників органів державної реєстрації актів цивільного стану названі правомірними.

Чи порушені співробітниками органів державної реєстрації актів цивільного стану положення Сімейного кодексу України?

Завдання 9.10.

11 січня 2015 р. в м. Суми народився Олексій Єгорович К-в. Його мати К-ва Вікторія Семенівна при державній реєстрації народження дитини батьком Олексія записала вигаданого нею К-ва Єгора Івановича. Відразу після народження сина К-ва В.С. виїхали з Сум до Харкова. Біологічний батько В-н Антон Григорович про народження сина дізнався лише після їхнього від'їзду від батьків К-вою В.С., однак нової адреси йому не повідомили.

Коли Олексію виповнилося 6 років, його мати була позбавлена батьківських прав, дитина передана до дитячого будинку. У період перебування дитини у дитячому будинку мати сином не цікавилася, не відвідувала. Разом з тим, про місце знаходження Олексія дізнався В-н Антон Григорович, який добровільно захотів встановити батьківство щодо К-ва А.Є., для чого він звернувся до органів опіки та піклування за отриманням згоди на встановлення батьківства. Однак, не дочекавшись відповіді, В-н А.Г. раптово помер.

Разом з тим, будучи досить забезпеченою людиною, А.Г. В-ін мав у власності власний будинок, автомашину, був власником численних акцій.

Чи має А.Є. К-в право на спадщину після смерті А.Г. В-на? Які вимоги і в які органи слід пред'явити для захисту прав неповнолітнього А.Є. К-ва?

Завдання 9.11.

У неodrуженої І-вої 2 лютого 2013 року народився син. Батьківство встановлено не було. У 2017 році вона уклала шлюб і взяла прізвище чоловіка.

Чи може мати присвоїти сину своє нове прізвище? Чи має бути врахована в даній ситуації думка дитини? Яке юридичне значення в даній ситуації мав би той факт, що свого часу було встановлено батьківство і дитина носила прізвище свого біологічного батька?

Завдання 9.12.

Подружня пара М-ких за медичними показами не могла мати дітей, тому вони визнали можливим подати оголошення в газету про пошуки сурогатної матері. Відгукнулася В-на, яка дала згоду на імплантацію їй ембріона з метою його виношування. Подружжя М-ких уклали з нею письмовий договір, за яким зобов'язалися прийняти дитину на виховання і після її народження виплатити В-ній значну суму, а також дбати про неї під час виношування плоду. Дитина народилася, і подружжя М-ких, передавши по розписці обумовлену суму, були записані батьками дитини. Через місяць, В-на зажадала доплату, погрожуючи в противному випадку звернутися до суду з метою відібрання дитини, визнання її матір'ю і стягнення аліментів з М-кого як з фактичного батька.

Чи законні дії подружжя М-ких? У якій формі М-кі повинні були дати згоду на імплантацію ембріона В-ній? Чи має будь-які батьківські права відносно народженої дитини сурогатна мати? Чи вправі «замовники» дитини в майбутньому від неї відмовитися, якщо їх, наприклад, щось не влаштує або дитина народилася з вадами? Чи надається правове значення факт біологічного походження дитини від донора? Як встановлюється батьківство та материнство щодо дітей у випадках застосування для народження допоміжних репродуктивних технологій? Чи має право дитина знати своїх генетичних батьків?

Завдання 9.13.

Після народження дитини мати залишила її в пологовому будинку і зникла. Батько дитини, не знаходився в зареєстрованому шлюбі з матір'ю і вирішив самостійно виростити її.

Що може зробити батько дитини для доведення своїх прав? Чи потрібна згода матері дитини? Чи зміниться рішення, якщо припустити, що мати дитини не досягла повноліття?

Завдання 9.14.

П-ва пред'явила позов до А-ва про встановлення батьківства. Одним з доказів на підтвердження факту батьківства вона просила долучити записки відповідача, в яких він наполягав на перериванні вагітності, а також виписку з карти спостереження за вагітністю, з якої видно, що відповідач проходив флюорографію як майбутній батько, здавав аналіз на гормональну сумісність та інші. Відповідач в суді не заперечував інтимних зв'язків з позивачкою і факт обстеження, оскільки вважав себе батьком її майбутньої дитини, але після пологів він підрахував передбачуваний термін зачаття і зрозумів, що помилявся у своєму батьківстві, оскільки в цей час знаходився в тривалому відрядженні.

Як слід вирішити справу?

Завдання 9.15.

Н-ва народила дитину, не перебуваючи в зареєстрованому шлюбі, і попросила свого давнього друга І-ва зареєструвати її дитину як свою, пообіцявши, що для нього це не буде мати ніякого значення в майбутньому. І-в погодився з почуття симпатії і співчуття до подруги.

Чи може особа, яка добровільно визнала своє батьківство, але знала, що віна ним не є, згодом оспорити це батьківство? Якщо це можливо, то протягом якого строку давності? Які докази визнаються достатніми для встановлення батьківства в судовому порядку?

Завдання 9.16.

Між подружжям Т-ків виникла суперечка з приводу навчання 6-річного сина Гната. Батько наполягав на вступі сина до гімназії з викладанням деяких предметів іноземною мовою, мати ж категорично заперечувала, вважаючи, що у сина слабе здоров'я і навчальне навантаження у гімназії виявиться непосильним для дитини. Дідусь Гната, який проживає разом з родиною Т-ків, підтримав у суперечці батька.

Як у даному випадку слід вирішити суперечку?

Завдання 9.17.

Після розірвання шлюбу подружжя А-вих їх 8-річний син залишився проживати з матір'ю. Батько хлопчика обіцяв брати участь у її вихованні, у міру можливості (він моряк) зустрічатися з сином, разом відпочивати і тощо. Бабуся і дідусь з боку батька дитини також були прив'язані до онука і важко переживали не тільки розлучення сина, а й неможливість часто бачитися з онуком. Спочатку сторони з розумінням ставилися до ситуації, що склався, і враховували інтереси дитини. Проте мати хлопчика уклала повторний шлюб. Не бажаючи зачіпати почуттів нового чоловіка появою колишніх родичів, мати дитини заборонила батькові дитини і його батькам спілкуватися з нею.

Які заходи можна застосувати до матері, яка протидіє спілкуванню? Куди слід звернутися батькові, бабі і діду дитини? Які особливості мають батьківські права і обов'язки? З якого віку у дитини виникає право на вираження своєї думки і чи впливає воно на врегулювання цього спору?

Завдання 9.18.

Малолітній Миколка знаходився на стаціонарному лікуванні в дитячій лікарні. Після закінчення курсу лікування його батьки були сповіщені, що дитину можна забирати додому, але мати хлопчика зателефонувала лікарю і сказала, що у неї немає постійного житла і роботи, тому забрати дитину вона не може.

Чи можливо в такому випадку позбавити матір батьківських прав? Яким чином оформляється відмова від дитини? Чи можливо в даній ситуації прийняття ще якого-небудь рішення, окрім позбавлення батьківських прав?

Завдання 9.19.

К-в на протязі трьох років (з 2014 по 2017 рік) приходив на квартиру А-вої. В червні 2017 року у неї народився син Данило. А-ва звернулася з позовом до суду про встановлення батьківства і стягнення аліментів з К-ва на утримання Данила. У позовній заяві позивачка вказала, що відповідач протягом трьох років приходив до неї додому, а також приходив декілька разів після народження сина, приділяв йому батьківську увагу (купав його, купував підгузки). К-в проти позову заперечував і пояснив, що всі ці роки був студентом, проживав у своїх батьків і знаходився на їх утриманні; спільне господарство з А-вою не вів, бо не отримував стипендію; в переписці з позивачкою не знаходився; в пологовий будинок не приходив і дитину своєю не визнавав. Після народження дитини дійсно був два рази у А-вої, тому що боявся її погроз повідомити батькам про народження дитини.

Як вирішити справу?

Завдання 9.20.

Подружжя І-ків перебували у зареєстрованому шлюбі з 2008 року. В 2013 році вони посварилися, та фактично припинили сімейне життя, стали проживати в різних містах, не оформивши розірвання шлюбу. В березні 2017 року у дружини І-ко народився син. Батьком дитини вона визнала свого чоловіка. У серпні 2017 року вона подала позов до чоловіка про виплату аліментів на утримання сина. Дізнавшись з позовної заяви про те, що він записаний батьком дитини, І-ко подав зустрічний позов про анулювання запису про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини.

Як вирішити справу?

Завдання 9.21.

О-ська звернулася з позовом до суду про стягнення аліментів з Л-ва на сина Ярослава, 2014 року народження. Позивачка вказала, що хоча дитина народилася до шлюбу з відповідачем, який був укладений в 2015 році, проте за згодою Л-ва він був в 2014 році записаний батьком дитини. З 2018 року вона припинила спільне проживання з відповідачем, і Л-в перестав давати кошти на утримання дитини. В судовому засіданні Л-в пояснив, що до народження Ярослава ніякого відношення не має, згоду на запис себе батьком дав, оскільки фактично усиновив дитину, і вважає, що встановлення батьківства нічим не відрізняється від усиновлення. Суд задовольнив позов позивачки.

Чи правильне рішення суду?

Завдання 9.22.

С-ва пред'явила позов до О-чого про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дітей та стягнення аліментів, посилаючись на те, що вони спільно не проживають вже два роки і збереження сім'ї стало неможливим. Судом було встановлено, що обидві сторони мають задовільні житлово-побутові умови і можуть виховувати дітей. Разом з тим з'ясувалось, що діти останні два роки проживають з батьком, який піклується про них, займається їх вихованням, що підтвердили допитані свідки і фактично не заперечувалося позивачкою. Тому суд вирішив залишити дітей з батьком. В апеляційній скарзі С-ва просила скасувати рішення суду, посилаючись на те, що мати має більше прав на виховання дітей, і суд неналежно оцінив зібрані докази.

Яке рішення слід винести по скарзі?

Завдання 9.23.

Після смерті Н-ко залишилося двоє малолітніх дітей, яких взяла на виховання та утримання М-на, сестра померлої. Батько дітей Н-ко подав позов до суду про повернення дітей від М-ної. В суді було встановлено, що Н-ко за життя дружини зловживав спиртними напоями, вихованням дітей не займався і матеріально сім'ї не допомагав. До М-ної діти ставляться добре, вона створила належні умови для їх належного розвитку та виховання, має змогу матеріально їх забезпечувати.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання 9.24.

К-в перебував у шлюбі з С-ною, але з нею не жив. На їх дитину сплачує аліменти. При цьому він знаходиться в фактичних шлюбних відносинах з Ф-ко, яка має дитину від іншого чоловіка, і бажає встановити батьківство щодо цієї дитини.

Чи має право орган державної реєстрації актів цивільного стану на підставі спільної заяви Ф-ко та К-ва записати батьком дитини Ф-ко К-ва?

Завдання 9.25.

При розгляді справи за позовом прокурора Дергачівського району Харківської області про позбавлення батьківських прав Л-ва П.І. та Л-вої Н.О. щодо їх сина Микити (2006 року народження) та дочки Христини (2014 року народження), було встановлено, що мати дітей – Л-ва Н.О. – зловживає спиртними напоями, часто залишає дітей без нагляду, внаслідок чого діти тривалий час перебувають у холодному приміщенні, без продуктів харчування. Батько дітей – Л-в П.І. – майже весь час проводить на заробітках у Росії, дома буває рідко, коштів на утримання дітей не надає, привозить їм лише іграшки та цукерки. Микита погано вчиться, неодноразово приходив до школи у нетверезому стані, а Христина була помічена у крадіжці речей у своїх подруг та сусідів.

Яке рішення може прийняти суд? Чи зміниться рішення суду, якщо буде встановлено, що неналежне виконання матер'ю своїх батьківських обов'язків

викликане її психічною хворобою та (або) знаходженням батька в місцях позбавлення волі?

Завдання 9.26.

Надія І-на подала позов про встановлення батьківства щодо її малолітнього сина Кирила до Олександра А-ва. При розгляді справи було встановлено, що позивачка тривалий час знімала кімнату у батьків А-ва. Вона віддавала їм продукти та гроші, які їй надсилали з дому, а вони ставились до неї, як до рідної дочки.

У березні 2017 року з армії повернувся відповідач. І-на зблизилася з О. А-вим, а в грудні 2017 року народила сина Кирила.

У судовому засіданні відповідач не заперечував близьких стосунків з позивачкою, однак пояснив, що він одружений, і позивачка про це знала. Одружуватися з І-ною він не збирається і батьком дитини себе не вважає.

Чи підлягає позов І-ної задоволенню?

Завдання 9.27

Цікавий факт з життя Сергія Єсеніна назводить Г. Андріївський в книзі «Повсякденне життя Москви в сталінську епоху». Якось, незадовго до останнього своєї подорожі до Ленінграда, Єсенін зайшов до Ізряднової, своєї першої дружини, у якої був син від нього. Зайшла сусідка. Заговорили про те, як швидко біжить час і ростуть діти, а їхні батьки старіють. На що Сергій Олександрович зауважив: «Так виходить, я вже старий, адже йому (синові) 11 років». Ізряднова подала в суд позов про встановлення батьківства і стягнення з Єсеніна коштів на утримання дитини. Доказом визнання батьківства, треба думати, було і свідчення сусідки, що так «вчасно зайшла».

Якби це справа дозволялося вирішувати відповідно до сучасного сімейного законодавства, яке рішення прийняв би суд?

Тема № 10. Майнові права та обов'язки батьків та дітей.

Семінарське заняття за темою «Майнові права та обов'язки батьків та дітей»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Види правових режимів майна батьків та дітей.
2. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дітей.

3. Відповідальність батьків за неналежне виконання своїх обов'язків щодо управління майном дитини

4. Добровільне виконання батьками обов'язку утримувати дитину.

5. Договори між батьками про сплату аліментів на дитину.

6. Примусове виконання батьками обов'язку утримувати дитину.

7. Виконання повнолітніми дітьми обов'язку по утриманню своїх батьків.

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Види правових режимів майна батьків та дітей.

Залежно від джерела набуття майна правовідносини щодо майна батьків та дітей поділяють на: а) набуте батьками і призначеного для потреб усієї сім'ї; б) набуте за рахунок спільної праці чи спільних коштів батьків і дітей; в) майно, що набувається самими неповнолітніми на різних правових підставах.

2. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дітей.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти визначається, що батьки вирішують спільно питання про управління майном дитини. Закон надає батькам право використовувати доходи від майна, що належить малолітній дитині, на виховання та утримання інших дітей, а також на невідкладні потреби сім'ї (ч. 1 ст. 178 СК).

3. Відповідальність батьків за неналежне виконання своїх обов'язків щодо управління майном дитини.

Визначається, що у випадку неналежного виконання батьками своїх обов'язків щодо управління майном дитини на них може бути покладений обов'язок відшкодувати завдану їй матеріальну шкоду (ч. 5 ст. 177 СК).

4. Добровільне виконання батьками обов'язку утримувати дитину.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що відрахування аліментів може здійснюватися за ініціативою одного з батьків на підставі його заяви за місцем роботи, місцем виплати пенсії, стипендії (ст. 187 СК).

5. Договори між батьками про сплату аліментів на дитину.

Визначається, що батьки мають право укладати договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначають розмір та строки виплати.

6. Примусове виконання батьками обов'язку утримувати дитину.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що примусовий порядок сплати аліментів має місце у разі виникнення спору про надання коштів на утримання дитини. Сімейний кодекс передбачає два способи визначення розміру аліментів: 1) у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини та 2) у твердій грошовій сумі.

7. Виконання повнолітніми дітьми обов'язку по утриманню своїх батьків.

Визначається, що підставою виникнення аліментного зобов'язання між повнолітніми дітьми і їхніми батьками щодо утримання останніх є склад юридичних фактів: а) походження дітей (родинний зв'язок батьків і дітей); б) непрацездатність батьків; в) потреба батьків у матеріальній допомозі.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Управління майном дитини.
2. Використання доходу від майна дітей.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину.
2. Аліментні відносини між батьками та дітьми.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3 «Про застосування судами окремих норм сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
11. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.
12. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.

13. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.

14. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.

15. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.

16. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.

17. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

18. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 10.1.

С-на., яка проживала з сином Юрієм 12 років у важких матеріальних умовах, продала без його згоди велосипед, куплений сином на гроші, зароблені ним на мийці автомашин.

Чи правомірна вчинок матері? Чи виникає у дітей право на майно батьків, а у батьків - на майно дітей?

Завдання 10.2.

23 липня 2017 року Маргарита К-ко звернулася з позовом до суду про визнання батьківства та стягнення аліментів до Володимира Б-ва.

При цьому позивачка просила стягнути з відповідача кошти на утримання дитини і за минулий строк – з моменту народження дитини (28 квітня 2014 року), оскільки Б-в ухилявся від утримання дитини: декілька разів змінював місце проживання та роботи.

Суд задовольнив позов частково, визнавши Б-ва батьком дитини, і зобов'язав його сплачувати аліменти з дня звернення М.К-ко до суду. У стягненні аліментів за минулий час судом було відмовлено.

Проаналізуйте рішення суду.

Завдання 10.3.

Оксана Т-р звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів на двох дітей до свого чоловіка – капітана міліції Олега Т-ря, який вже 5 місяців проживав окремо.

При визначенні розміру аліментів позивачка включила до переліку доходів відповідача грошову компенсацію за речове та продовольче забезпечення, а також відсоткову надбавку за вислугу років, нараховані чоловікові за місцем служби.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10.4.

І. Р-ва звернулася до О.Р-ва з позовом про стягнення аліментів на двох дітей – 15-річного сина та 19-річну доньку. Свої вимоги вона мотивувала тим, що син навчається у коледжі, а дочка є студенткою вищого навчального закладу і навчається за контрактом.

Відповідач позову не визнав, посилаючись на те, що син після навчання підробляє на авто мийці і має додатковий дохід, а на дочку він виплачувати аліментів не зобов'язаний, оскільки вона є повнолітньою.

Яке рішення має прийняти суд? Чи зміниться рішення суду, якщо донька буде навчатися за державним замовленням, а сину буде надана повна цивільна дієздатність?

Завдання 10.5.

У 2015 році Тарас З-ко залишив свою дружину та двох дітей та зник. Протягом 2,5 років Олена З-ко намагалася встановити місце проживання чоловіка, щоб пред'явити до нього позов про стягнення коштів на утримання дітей. Як тільки місце проживання Тараса було встановлено, Олена звернулася до суду з відповідним позовом.

Відповідач позову не визнав і пояснив, що старшу дитину – дочку – він не визнає своєю, адже 3 роки тому він дізнався, що дитина не від нього, хоча й він записаний її батьком. Крім цього, відповідач повідомив, що на даний час він уклав шлюб з Іриною П-к і має з нею спільного 1-річного сина. Син і дружина перебувають на його утриманні.

О.З-ко просила суд визнати шлюб між Т.З-ко та І.П-к недійсним, і таким чином звільнити відповідача від обов'язку утримувати дитину, народжену у недійсному шлюбі, а також непрацездатну Ірину П-к.

Як слід вирішити справу? З якого часу будуть призначені аліменти за позовом І.З-ко?

Завдання 10.6.

А. В-в виплачував за рішення суду аліменти на утримання двох неповнолітніх дітей у розмірі 1000 грн. З вимогою про стягнення аліментів до нього звернувся і його непрацездатний нужденний батько – Тихон В-в. Суд задовольнив цю вимогу, призначивши аліменти на утримання Т.В-ва у розмірі 250 грн. щомісяця.

У зв'язку з тим, що за двома виконавчими листами з А.В-ва утримувався більше 50% заробітної плати, він звернувся до адвоката за консультацією про можливість зменшення розміру аліментів.

Дайте розгорнуту консультацію.

Завдання 10.7.

Після розірвання шлюбу Іван та Марія Ч-ки уклали нотаріально посвідчений договір про виплату аліментів на утримання їхньої дитини, за яким батько

повинен був виплачувати $\frac{1}{4}$ частину заробітку щомісячно. Цю угоду було надано до бухгалтерії заводу, де працював І.Ч-ко і за нею щомісяця утримувалися та перераховувалися кошти.

Через 2 роки Іван перейшов на роботу до приватного підприємства, куди через 2 місяці адміністрація заводу переслала договір про сплату аліментів. До отримання договору аліменти по новому місцю роботи не стягувалися.

Марія Ч-ко, вважаючи, що заборгованість по аліментам виникла з вини адміністрації заводу, звернулася до суду з відповідним позовом.

Проаналізуйте наведену ситуацію. Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10.8.

Г. Т-ва і Л.Т-в перебували у шлюбі з 2001 року. У них народилося двоє дітей – 2003 та 2006 років народження.

У серпні 2017 року Г. Т-ва звернулася до суду з позовом про стягнення з чоловіка аліментів на утримання двох неповнолітніх дітей. У позовній заяві вона вказала, що чоловік матеріально сім'ю не забезпечує, сама вона не працює, оскільки займається вихованням дітей, у зв'язку з чим перебуває у скрутному матеріальному становищі. Домовитися про добровільне утримання дітей вона з чоловіком не може, а сам він неодноразово заявляв їй, що подасть на розлучення, оскільки йому набридло сімейне життя. Крім цього, позивачка повідомляла, що чоловік сплачує аліменти на дитину від першого шлюбу у розмірі $\frac{1}{4}$ заробітної плати.

У судовому засіданні було встановлено, що відповідач проживає з Г.Т-вою та дітьми (хоча зареєстрований за місцем проживання своїх батьків), за словами сусідів та співробітників є турботливим чоловіком та батьком, скандалів у сім'ї не буває, заборгованості за аліментами не має. Викликана до суду О.М-ва – колишня дружина Л.Т-ва – категорично заперечувала проти позову, вважаючи, що він заявлений виключно з метою зменшити розмір аліментів на утримання її дитини.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10.9.

Д. Ю-ва звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів на своє утримання з свого батька С.Ю-ва. В обґрунтування позову вона посилалася на те, що їй виповнилося 18 років, тому стягнення аліментів за рішенням суду автоматично припинено. Між тим, за рішенням ЛТЕК вона визнана інвалідом II групи і їй призначено пенсію, яка не забезпечує всі її потреби.

Відповідач позову не визнав, заявивши, що у нього самого заробітна плата незначна і він добросовісно виплачував аліменти доньці до повноліття.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10.10.

Після розлучення Галина та Олександр Т-ки уклали нотаріально посвідчений договір про сплату аліментів на утримання їхнього малолітнього сина, згідно з яким О. Т-к мав сплачувати 800 грн. щомісяця.

Через декілька місяців О. Б-на – мати Галини випадково дізналася, що її колишній зять змінив місце роботи і щомісяця отримує заробітну плату біля 5000 грн.. У зв'язку з цим О.Б-на порекомендувала Галині вимагати від колишнього чоловіка збільшення розміру аліментів на сина. Однак Галина відмовилася від цього, заявивши, що її цілком влаштовує сума аліментів, які вона отримує.

О. Б-на звернулася до органу опіки та піклування з проханням звернутися до суду з вимогою про визнання договору про сплату аліментів недійсним, оскільки на її думку цей договір погіршує становище онука, адже за рішення суду на його утримання стягувалася б значно більша сума.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Яке рішення має прийняти орган опіки та піклування? Чи може суд визнати договір між батьками про сплати аліментів на дитину недійсним?

Завдання 10.11.

Після розлучення Юлія та Георгій Ш-ки уклали нотаріально посвідчений договір про сплату аліментів на утримання їхніх малолітніх дітей, згідно з яким Г. Ш-ко мав сплачувати 1800 грн. щомісяця. Через рік донька Ш-ків важко захворіла і їй стала необхідна операція у Росії вартістю 50000 грн.

Юлія звернулася до суду з позовом до колишнього чоловіка про додаткове стягнення з нього половини вартості операції, оскільки добровільно надати цю суму відповідач відмовився.

Чи може Г. Ш-ко бути залучений до участі у додаткових витратах на дитину у судовому порядку? Чи зміниться рішення суду, якщо Г. Ш-ко сплачує аліменти за рішенням суду?

Завдання 10.12.

Після розірвання шлюбу між Дариною та Дмитром К-вими було укладено нотаріально посвідчений договір, за яким Дмитро зобов'язувався сплачувати аліменти у розмірі 1000 грн. щомісяця на утримання двох малолітніх дітей.

Через 2 роки Д. К-в звернувся до суду з позовом про зміну укладеного договору. У позовній заяві він вказав, що у результаті ДТП отримав важкі травми, внаслідок яких був визнаний інвалідом I групи. Зараз він проживає з непрацездатною матір'ю на її та свою пенсії загальною сумою 2600 грн. К-в неодноразово звертався до колишньої дружини з пропозицією розірвати або змінити умови договору про сплату аліментів, проте вона щораз відмовлялася.

Під час судового засідання Д.К-ва пояснила, що, незважаючи на істотну зміну матеріального становища колишнього чоловіка, вона не хоче змінювати умови договору, оскільки позивач і на сьогодні є досить забезпеченою людиною. Зокрема, йому належить котедж за містом, автомобіль та акції АТ «Радон», в якому позивач працював до ДТП. Тому, на думку К-вої, для продовження виплати аліментів в інтересах їхніх малолітніх дітей буде не зменшення розміру

аліментів, а продаж позивачем частини належного йому майна. До того ж, від першого шлюбу у Д.К-ва є повнолітній син, який зобов'язаний утримувати непрацездатного батька.

Яке рішення повинен прийняти суд? Чи може суд звільнити Дмитра К-ва від виплати аліментів? Чи зміниться рішення суду, якщо в основі аліментного зобов'язання буде не договір, а рішення суду про стягнення аліментів?

Завдання 10.13.

Подружжя Д-вих звернулися до нотаріуса з проханням посвідчити договір, за яким Д-ва відмовлялася від отримання аліментна на малолітнього сина 2016 року народження, а Д-в позбавлявся права на спілкування з дитиною. Нотаріус відмовився посвідчувати такий договір.

Дайте юридичну оцінку наданому договору та діям нотаріуса.

Завдання 10.14.

К-н отримав травму і тривалий час знаходився на лікуванні. За цей період у нього утворилася заборгованість за аліментами на утримання дитини, погасити яку він не мав коштів.

Які законні заходи вправі вжити платник в даній ситуації? Чи зміниться становище платника, якщо заборгованість утворилася не через хворобу, а в результаті несвоєчасної виплати заробітної плати? Які санкції можуть бути застосовані за несвоєчасну сплату аліментів?

Завдання 10.15.

Щ-в перебував у шлюбі з Щ-вою з 2002 року. У них є четверо дітей: три сини та донька. В 2016 році шлюб було розірвано. Рішенням суду з Щ-ва були стягнені аліменти на всіх дітей в розмірі половини заробітної плати. Останній звернувся до суду з позовом про зменшення розміру аліментів, оскільки один син проживає з ним.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 10.16.

До Київського районного суду м. Харкова звернувся Б-кін з позовом про звільнення його від обов'язку сплачувати аліменти на утримання доньки Ганни від першого шлюбу. У позові він вказав, що Ганні вже 17 років, вона є курсантом 1 курсу ХНУВС і отримує стипендію. Крім того, нещодавно вона уклала шлюб з директором приватної стоматологічної клініки, який має значні прибутки. На утриманні Б-кіна знаходиться непрацездатна дружина і 12-річний син Артема. Заробітна плата Б-кіна складає 2500 грн.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10.17.

До юридичної клініки звернулася П-ва за консультацією:

У березні 2014 року вона звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів на утримання малолітнього сина. Оскільки позивачка не знала про місцезнаходження свого колишнього чоловіка, ухвалою суду було оголошено його розшук. З цього ж часу вона отримувала тимчасову державну допомогу на сина у зв'язку з розшуком відповідача. У серпні 2017 року відділ соціального забезпечення припинив виплату їй допомоги, оскільки органами внутрішніх справ її чоловіка було знайдено.

П-ву цікавить, хто, в якому порядку та у якому розмірі повинен сплачувати їй кошти на утримання дитини: відділ соціального забезпечення чи колишній чоловік?

Дайте розгорнуту консультацію. Який порядок стягнення аліментів у випадку ухилення батьків від сплати? Поясніть порядок призначення та сплатитимчасової державної допомоги у період розшуку батьків, які ухиляються від сплати аліментів.

Завдання 10.18.

Х-ва і Б-в при розірванні шлюбу домовились, що з кожним з них залишається по одній дитині. Через деякий час Х-ва звернулася з позовом до Б-ва про стягнення аліментів на утримання дитини, яка залишилася з нею, мотивуючи це тим, що відповідач захистив дисертацію, перейшов на іншу роботу і його заробітна плата стала значно більшою, що ставить дітей в нерівне матеріальне становище.

Чи підлягає позов задоволенню?

Завдання 10.19.

Г-в після розірвання шлюбу сплачує аліменти на утримання трирічного сина своїй колишній дружині і приймає участь в його вихованні. В останні місяці, на його думку, дитина стала гірше харчуватись і одягатися, а значну частину аліментів його колишня дружина стала витрачати на свої потреби: придбала дорогі речі, побувала в закордонній туристичній поїздки. Г-в хотів би через суд вирішити питання про те, щоб частина аліментів не передавалась матері дитини, а перераховувалася в банк на рахунок дитини до досягнення нею повноліття, тому що щомісячна сума аліментів значно перевищує потреби дитини.

Хто є власником аліментів, які сплачуються на утримання дитини? Чи задовольнить суд позов Г-ва?

Завдання 10.20.

К-в звернувся з позовом про зменшення розміру аліментів, які він сплачує на утримання сина від першого шлюбу, стверджуючи, що з нього утримують 1/4 частину заробітної плати – 1000 грн. щомісячно. Мати дитини отримує зарплату 4000 грн. Крім цього, їй допомагають її батьки. На 3/4 заробітної плати К-в утримує дружину та дочку від другого шлюбу. Таким чином, дочка отримує

менш матеріальне забезпечення ніж син. Суд задовольнив його позов і визначив розмір суми, яка утримується, в 800 грн.

Чи правильне рішення суду?

Завдання 10.21.

65-річна Р С-ва, яка отримує пенсію 895 грн., звернулася до суду з позовом про стягнення з сина Миколи (35 років) по 1200 грн. щомісячно на своє утримання, оскільки він їй добровільно матеріальної допомоги не надає, хоча вона її потребує, а договору про сплату аліментів між ними не укладено. Відповідач позов визнав частково, мотивуючи це тим, що він отримує заробітну плату у розмірі 2080 грн. і у нього на утриманні неповнолітній син, і погодився платити щомісяця матері 600 грн. Микола просив суд також залучити як співвідповідачів у справі дочок С-вої – Віру і Надію.

С-ва в судовому засіданні підтримала свої вимоги. Вона пояснила, що старша дочка Віра отримує 2120 грн. На її утриманні знаходиться чоловік – інвалід І групи. Молодша, 23-річна Надія, отримує 1280 грн., працює перший рік після закінчення інституту і не встигла ще забезпечити себе всім необхідним. Крім того, обидві дочки добре ставляться до матері, систематично надають їй матеріальну допомогу, часто відвідують її і піклуються про неї, чого не можна сказати про сина Миколу.

Чи може бути заявлено вимогу батьками про стягнення аліментів до одного з повнолітніх дітей? Які підстави необхідні для задоволення позову С-вої? Чи повинен суд при визначенні розміру аліментів врахувати матеріальне становище позивача і відповідача? Чи приймаються судом до уваги можливість одержання утримання від інших дітей при визначенні розміру аліментів на батьків? Чи будуть притягнуті судом до справи як співвідповідачів дочки С-вої? Як має бути вирішено спір?

Тема № 11. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Семінарське заняття за темою «Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
2. Майнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
3. Підстави та способи здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами.

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлено, що перелік особистих немайнових прав та обов'язків інших членів сім'ї та родичів містить гл. 21 СК. Це, зокрема, право баби, діда, прабаби, прадіда на виховання онуків, правнуків (ст. 257 СК), права братів та сестер на спілкування (ст. 259 СК), право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки (ст. 260 СК), обов'язок особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю (ст. 264 СК), права родичів на захист дітей (статті 258, 262 СК) та деякі інші права.

2. Майнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Встановлюється, що баба та дід зобов'язані утримувати своїх малолітніх і неповнолітніх онуків до досягнення ними повноліття. Після досягнення повноліття, онуки, правнуки, у свою чергу, зобов'язані утримувати своїх бабу, діда, прабабу, прадіда, якщо вони можуть надавати їм матеріальну допомогу.

Визначається, що повнолітні брати і сестри зобов'язані утримувати своїх малолітніх, неповнолітніх сестер та братів за умови потреби їх малолітніх сестер, братів у наданні їм матеріальної допомоги та можливості повнолітніх сестер, братів надавати матеріальну допомогу своїм родичам.

Встановлюється, що малолітні падчерка, пасинок відповідно до законодавства можуть розраховувати на допомогу з боку мачухи, вітчима за умови, якщо у них немає інших родичів, які мають можливість надавати їм належне утримання. Повнолітні падчерка, пасинок зобов'язані утримувати непрацездатних мачуху, вітчима, які потребують матеріальної допомоги. Цей обов'язок покладається на них, якщо мачуха, вітчим надавали їм систематичну матеріальну допомогу.

3. Підстави та способи здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлено, що підставами здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами є: 1) факт відповідних сімейних зв'язків: родинних (баба, дід — онуки, прабаба, прадід — правнуки, сестра — брат тощо), свояцтва (мачуха, вітчим — пасинок, падчерка) або визначених знаходженням дитини на вихованні в іншій сім'ї (дитина — особи, у сім'ї яких вона виховувалась); 2) факт відсутності у потенційних утриманців родичів більш близького ступеня спорідненості або встановлена судом неспроможність останніх надавати належне утримання іншим особам з поважних причин; 3) неможливість інших членів та родичів самотійно забезпечити своє існування, потреба у матеріальній допомозі й утриманні з боку інших осіб, коло яких визначене законом. Встановлюються способи здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Підстави здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами.
2. Способи здійснення обов'язку з утримання іншими членами сім'ї та родичами.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Сімейні права та обов'язки мачухи та вітчима щодо дитини.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
11. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
12. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
13. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.

14. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

15. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 11.1.

Н. І. З-ва звернулася з позовом про стягнення коштів на утримання до падчериці М. Є. В-вої. У заяві позивачка вказала, що вона знаходилася у зареєстрованому шлюбі з батьком В-вої і виховувала відповідачку протягом 4 років до її повноліття. Потім падчерка пішла працювати в ательє з пошиття одягу ученицею, незабаром стала працювати і жити самостійно. В даний час чоловік позивачки помер, вона потребує матеріальної допомоги тому, що пенсія за віком, яку вона отримує є мінімальною, а інші джерела доходів у неї відсутні.

В-ва просила суд у позові З-вої відмовити, оскільки мачуха виховувала її тільки 4 роки, хоча ставилася до неї дуже добре, підтримувала її морально і, по можливості, матеріально. На підставі п. 2 ст. 270 СК України суд у задоволенні позову відмовив.

Чи правильне рішення прийняв суд?

Завдання 11.2.

К-на, будучи опікуном 12-річної К-вої Ірини, звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів до Г-вої, яка є рідною сестрою її підопічної. У позовній заяві позивачка вказала, що над Іриною була встановлена опіка у зв'язку з визнанням безвісно відсутньою їхньої матері за рішенням суду від 15 серпня 2009 року. Г-ва позов не визнала, пояснивши, що вона сама перебуває на утриманні свого чоловіка і знаходиться у відпустці по догляду за дитиною. Однак, К-на представила суду довідку про розмір заробітної плати чоловіка Г-вої, який становить 6000 грн. Сама позивачка не в змозі утримувати підопічну, оскільки є пенсіонеркою.

Чи підлягає позов К-ної задоволенню? Хто з родичів має обов'язок утримувати неповнолітню дитину і при наявності яких умов?

Завдання 11.3.

А-ва, 1990 року народження, будучи інвалідом II групи, звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів до В-на. У позовній заяві вона вказала, що позов вона змушена пред'явити до свого діда, оскільки її чоловік ухиляється від утримання позивачки, місце проживання його невідоме вже 4 місяці, батьки позивачки загинули рік тому, а жити на одну пенсію по інвалідності дуже важко, враховуючи високу вартість лікарських засобів. В-н з позов не визнав, оскільки він сам є пенсіонером і в даний час єдиним джерелом його доходів є також тільки пенсія. Крім того, він і А-ва ніколи не проживали однією сім'єю і відповідач ніколи не отримував утримання від позивачки.

Чи підлягає позов А-вої задоволенню? Якщо так, то чи можливо звільнення В-на від обов'язку сплачувати аліменти на утримання внучки?

Завдання 11.4.

Б-ва, будучи опікуном, а потім і піклувальником А-ва Ігоря 2000 року народження з 2010 по 2015 роки, в січні 2017 року подала до суду позов про стягнення аліментів з свого колишнього підопічного. У позовній заяві позивачка вказала, що після смерті матері Ігоря в 2009 році, вона взяла на себе обов'язки щодо виховання та утримання неповнолітнього. Своїх дітей у Б-вої ніколи не було, в шлюбі вона не перебувала. У цей час Ігор працює програмістом і отримує заробітну плату у розмірі 4000 грн. Однак досягти згоди про сплату аліментів позивачці з відповідачем не вдалося. Суд відмовив Б-вій у задоволенні позову.

Чи правильне рішення виніс суду?

Завдання 11.5.

Б-ва звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів до пасинка К-ва. У заяві позивачка вказала, що вона знаходилася у зареєстрованому шлюбі з батьком К-ва і виховувала відповідача протягом 8 років до його повноліття. В даний час К-ов одружився і живе окремо від своєї мачухи, має свій будинок, дачу і машину. Б-ва ж після розірвання шлюбу з батьком відповідача була звільнена з роботи у зв'язку зі скороченням штату працівників і потребує матеріальної допомоги. Допомога по безробіттю, яку вона отримує є невеликою, а інші джерела доходів у неї відсутні. Місце проживання колишнього чоловіка позивачці невідомо.

К-в просив суд у позові Б-вій відмовити, адже мачуха хоча й виховувала відповідача 8 років, але стосунки між ними не можна назвати доброзичливими. Крім того, на утриманні К-ва знаходяться його дружина та неповнолітня дитина.

Чи підлягає позов Б-вої задоволенню?

Завдання 11.6.

Дитина після загибелі батьків залишився сиротою і її взяла на виховання, оформивши опіку, тітка - сестра матері. У дитини були рідні бабуся і дід, які свого часу не схвалювали вибір сина і шлюб його не визнавали.

Чи вправі тітка хлопчика пред'явити позов про стягнення аліментів з бабусі й діда?

Які родичі в даному випадку також зобов'язані матеріально допомагати дитині?

Чи має значення для стягнення з них аліментів їх матеріальні можливості, вік і стан здоров'я?

У майбутньому зможуть дід і бабуся претендувати на аліменти з внука і за наявності яких умов?

Завдання 11.7.

Після розірвання шлюбу між К-ними їх чотирирічний син Роман залишився проживати з К-ною – матір'ю хлопчика. А-в – дід Романа – звернувся до суду з позовом до К-ної про усунення перешкод у спілкуванні з онуком та участі в його

вихованні. У позовній заяві позивач вказав, що два місяці тому рішенням органу опіки та піклування йому було встановлено графік спілкування з онуком – кожен понеділок та четвер з 15 до 17 години поза місцем його проживання. Однак, відповідачка чинить йому перешкоди у спілкуванні з онуком.

Відповідачка проти позову заперечувала, пояснюючи, що хлопчик сам не хоче спілкуватися з дідом, до того ж саме у встановлений час дитина спить, тому вона відключає дзвоник і нікому не відчиняє двері.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 11.8.

Після смерті батьків у 2013 році, над малолітнім Сергієм Д-вим було встановлено опіку. Опікуном за її згодою було призначено дальню родичку Д-вих К-ву. Оскільки пенсія, призначена Сергію після смерті батьків, була невеликою, а К-ва є пенсіонеркою, вона подала позов до діда Сергія М.Д-ва про стягнення аліментів на утримання підопічного.

Відповідач проти позову заперечував і вказав, що він сам є пенсіонером, отримує мінімальну пенсію, і не має коштів для сплати аліментів. Крім цього, у Сергія є повнолітня єдинокровна сестра – донька його померлого батька від першого шлюбу, і позивачка може вимагати сплати аліментів з неї.

Як слід вирішити справу?

Завдання 11.9.

До працівників юридичної фірми звернулася 16-річна З-ка за консультацією:

Після смерті батька, коли їй було 3 роки, її мати вдруге уклала шлюб з П-ним. Вони проживали однією сім'єю, вітчим ставився до дівчинки, як до рідної доньки. Після 13 років спільного проживання у 2013 році мати З-кої померла від тяжкої хвороби. Дівчинка залишилася проживати з вітчимом.

У 2015 році вітчим одружився, у нього народився син. Його друга дружина наполягає на тому, щоб вітчим перестав утримувати падчерку, і вимагає, щоб З-ка кинула школу, влаштувалася на будь-яку роботу і утримувала себе сама. Однак, дівчинка навчається відмінно у фізико-математичному класі і хотіла б продовжити навчання і отримати вищу освіту. Після смерті матері вона отримує пенсію в розмірі 500 грн. Заробітна плата вітчима – 3800 грн., його дружина працює і також отримує 1700 грн. щомісячно.

Дайте розгорнуту консультацію.

Завдання 11.10.

Після смерті В-ва залишився трирічний син Богдан, якого взяла в свою сім'ю сестра померлого П-на. У сім'ї П-них Богдан жив та виховувався разом з дітьми своєї тітки. Через чотири роки померла П-на. Її чоловік відмовився виховувати та утримувати Богдана. Дальня родичка В-ва Т-а погодилася займатися вихованням та утриманням Богдана, і була призначена його опікуном. Оскільки

пенсія, призначена Богдану після смерті матері, була маленька, а Т-ка є пенсіонеркою, вона подала позов до чоловіка П-на про стягнення аліментів на утримання Богдана.

Чи обґрунтовані дані вимоги?

Тема № 12. Традиційні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Семінарське заняття за темою «Традиційні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття, види та значення форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Поняття та значення усиновлення.
3. Умови та порядок усиновлення
4. Правові наслідки усиновлення.
5. Забезпечення таємниці усиновлення.
6. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювачів батьківських прав.
7. Встановлення опіки та піклування.
8. Суб'єкти опіки (піклування).
9. Права та обов'язки суб'єктів опіки та піклування.
10. Припинення опіки (піклування).
11. Фактичне виховання.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття, види та значення форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти наводиться визначення форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Розкриваються такі види форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, як усиновлення, опіка, піклування, патронат.

2. Поняття та значення усиновлення.

Визначається, що усиновлення — правовий інститут, що здійснюється в інтересах дитини, єдиний або обидва батьки якої: померли, невідомі, позбавлені

батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми чи оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживають разом із дитиною та без поважних причин не беруть участі в її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги і турботи.

3. Умови та порядок усиновлення.

Визначається, що усиновлення – це юридичний акт, який є складним за своїм фактичним складом і включає волевиявлення усиновлювача (ст. 223 СК) та рішення суду (ст. 224 СК).

Встановлюється, що умови усиновлення — це згода осіб, які відповідно до закону мають на це право: самої дитини; її батьків або осіб, що їх замінюють; одного з подружжя, якщо він не виступає усиновлювачем. Порядок усиновлення — це процедура, яка складається з певних стадій і здійснюється відповідними органами за правилами, що встановлені законодавством.

4. Правові наслідки усиновлення.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення між усиновлювачем і усиновленим виникають правовідносини, аналогічні батьківським, і одночасно втрачається правовий зв'язок між усиновленим та його батьками і родичами.

5. Забезпечення таємниці усиновлення.

Встановлюється, що усиновлювач має право приховувати факт усиновлення від дитини, яка ним усиновлена, якщо розкриття таємниці усиновлення може завдати шкоди її інтересам, і вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття.

6. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювачів батьківських прав.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що усиновлення визнається недійсним, якщо воно було проведене без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною; якщо усиновлювач не бажав настання прав та обов'язків, які виникають у результаті усиновлення (фіктивне усиновлення); якщо воно було проведене на підставі підроблених документів; у разі відсутності згоди на усиновлення другого з подружжя, опікуна, піклувальника, закладу охорони здоров'я або навчального закладу.

Визначається, що умови скасування усиновлення: коли воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання; дитина страждає на недоумство, психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення; між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків.

Усиновлювач позбавляється батьківських прав, якщо він: без поважної причини і протягом шести місяців не виявляв щодо усиновленої дитини батьківського піклування; ухилявся від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини; жорстоко повадився з дитиною; є хронічним алкоголіком або

наркоманом; вдається до будь-яких видів експлуатації дитини, примушує її до жебракування та бродяжництва; засуджений за вчинення умисного злочину щодо дитини.

7. Встановлення опіки та піклування.

Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітньою особою). Піклування встановлюється над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітньою особою).

8. Суб'єкти опіки (піклування).

Визначається, що опікуном (піклувальником) дитини може виступати тільки повнолітня дієздатна особа. Не може бути опікуном (піклувальником) дитини особа, яка зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, особа, позбавлена батьківських прав, а також особа, інтереси якої суперечать інтересам дитини.

9. Права та обов'язки суб'єктів опіки та піклування.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що дитина має право: на проживання в сім'ї опікуна (піклувальника); на збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення опіки або піклування; на отримання житла, у разі його відсутності відповідно до закону; на піклування з боку опікуна (піклувальника); на забезпечення їй умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності; на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника.

Визначається, що опікун (піклувальник) зобов'язаний: виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток; забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти; захищати права та інтереси дитини; вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду; управляти майном підопічного; щорічно подавати до органу опіки і піклування звіт про свою діяльність за минулий рік; при припиненні опіки або піклування подати загальний звіт про свою діяльність.

10. Припинення опіки (піклування).

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що опіка припиняється: передачею малолітньої особи батькам (усиновлювачам); у разі досягнення дитиною чотирнадцяти років; смертю опікуна або дитини. Піклування припиняється: у випадку досягнення дитиною повноліття; у випадку реєстрації шлюбу дитиною; у випадку надання дитині повної цивільної дієздатності; у разі смерті піклувальника або дитини.

11. Фактичне виховання.

Визначається, що суб'єктами відносин щодо фактичного виховання є особи, які взяли у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, без усиновлення чи оформлення опіки чи піклування.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Види форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Визнання усиновлення недійсним.
3. Скасування усиновлення.
4. Позбавлення усиновлювачів батьківських прав.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Порядок та наслідки усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями.
2. Поняття усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення.
3. Інститут опіки та піклування в сімейному праві, правовий статус та функції органів опіки та піклування.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
5. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
6. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
7. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
8. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
9. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
10. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
11. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.

12. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.

13. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.

14. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.

15. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.

16. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

17. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 12.1.

Рано вранці на ганку РВВС черговий виявив згорток, в якому опинився хлопчик приблизно місячного віку. Дитина була передана органу опіки та піклування, який, у свою чергу, помістив його до будинку дитини.

Які документи мають скласти співробітники РВВС в разі знайдення дитини? Які документи повинен скласти орган опіки та піклування для постановки цієї дитини на облік як дитини, що залишилася без піклування батьків? Які органи і в якому порядку здійснюють облік дітей, які залишилися без піклування батьків? Які права має дитина, поставлена на облік як дитина, що залишилася без піклування батьків, і влаштована до виховного або лікувального закладу, і хто та як їх здійснює?

Завдання 12.2.

19 січня 1990р. у пологовому будинку м. Вінниця народився Олег Іванович К-в. Його мати, К-ва Віра Олександрівна, 1961 року народження на третій день після народження дитини самовільно покинула пологовий будинок, залишивши сина. Державна реєстрація народження О.І. К-ва була проведена 16 березня 1998 р. на підставі усної заяви його матері та довідки з пологового будинку. Відомості про батька дитини були записані довільно.

З народження і аж до повноліття О.І. К-в перебував на повному державному забезпеченні в будинках дитини, дитячих будинках, інтернатах для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, Вінницької області. У період перебування неповнолітнього в держустановах ним ніхто не цікавився та не відвідував.

У період з 31.05.2016 року по 10.12.2017 року О.І. К-в проходив військову службу. Повернувшись з армії, став жити в гуртожитку, оскільки власного житла

він не мав. У даний час не може влаштуватися на роботу, оскільки у нього відсутнє постійне місце проживання.

Звернення О.І. К-ва до органів опіки та піклування про захист його житлових прав залишилися без належного реагування. Представники цих органів повідомили Олегу, що набути статус особи, що залишилася без піклування батьків, він вже не може, оскільки для цього необхідно позбавити його матір батьківських прав. Разом з тим, позбавлення батьківських прав у даному випадку неможливо, оскільки заявник досяг повноліття.

Відмова у постановці на облік як особи, що потребує поліпшення житлових умов у позачерговому порядку, надійшла і з боку районної адміністрації, оскільки О.І. К-в не має статусу особи, що залишилася без піклування батьків.

Дайте правову оцінку ситуації. Які порушення були допущені органами, які виконували функції опікуна (піклувальника) неповнолітнього О.І. К-ва і чи можливо ставити питання про притягнення їх до відповідальності? Якими способами і за допомогою яких органів О.І. К-в зможе захистити свої житлові права в даний час?

Завдання 12.3.

Після розірвання шлюбу батьків п'ятирічний Сашко І-к залишився проживати з матір'ю в м. Житомирі. Його батько вступив на військову службу за контрактом і звідти перераховував аліменти на утримання сина. Через рік мати Сашка важко захворіла й померла. Після цього хлопчик тимчасово проживав у родичів, які не мали наміру взяти його на виховання у свою сім'ю, вважаючи, що виховувати Сашка повинен його батько. На запит органу опіки та піклування командир військової частини повідомив, що батько Сашка відбув для подальшого проходження служби в район збройного конфлікту. Наступні запити про його місцезнаходження результату не дали. Через місяць після направлення останнього запиту орган опіки та піклування вжив необхідних заходів по постановці Сашка на облік дітей, які залишилися без піклування батьків, а ще через три місяці Сашко був усиновлений в судовому порядку подружжям С-ків, які проживають в одному з міст Київської області.

Через шість місяців після усиновлення до Житомира приїхав батько Сашка, який пояснив, що потрапив в полон і протягом тривалого часу утримувався незаконним озброєним формуванням. Вважаючи дії органу опіки та піклування незаконними, він зажадав, щоб йому були надані відомості про сина і звернувся до суду з вимогою про скасування усиновлення, заявивши, що він має переважне право на виховання своєї дитини.

Чи обґрунтовано діяв орган опіки та піклування при постановці Сашка на облік дітей, які залишилися без піклування батьків? Вкажіть підстави визнання дітей такими, що залишилися без піклування батьків? Яке рішення повинен прийняти суд за заявою рідного батька Сашка?

Завдання 12.4.

Залишившись без піклування батьків, 6-річний Богдан К-н був тимчасово поміщений органом опіки та піклування у навчально-виховний заклад для дітей, які залишилися без піклування батьків. Заходи щодо його влаштування в сім'ю (на усиновлення, під опіку, прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, під патронат) на території області за місцем знаходження навчально-виховного закладу протягом чотирьох місяців результату не дали. Після цього керівник навчально-виховного закладу на прохання іноземної посередницької фірми самостійно організував знайомство з Богданом подружжя Т. – громадянами США, а потім за погодженням з ними дав висновок про можливість усиновлення Богдана. Цей висновок було представлено до суду для вирішення питання про усиновлення Богдана подружжям Т.

Дізнавшись про це, орган опіки та піклування відкликав із суду висновок керівника навчально-виховного закладу і поставив питання про притягнення його до адміністративної відповідальності. Однак останній не погодився з тим, що скоїв правопорушення, пояснивши, що він вжив усіх можливих заходів для влаштування дитини в сім'ю і діяв в її інтересах.

Як слід вирішити справу? При наявності яких підстав дитина, яка є громадянином України може бути усиновлена іноземцями?

Завдання 12.5.

У зв'язку з роботою за контрактом сім'я П-вих (чоловік, дружина і 5-річний син) виїхала з місця постійного проживання у м. Харкові на о. Зміїний. Через деякий час подружжя П-вих потонули в морі при аварії судна. Після загибелі батьків їхній син був тимчасово влаштований органом опіки та піклування до навчально-виховного закладу для дітей, які залишилися без піклування батьків. Тут дитина звикла до нових умов життя, знайшла контакт з вихователями та дітьми. Через кілька місяців до закладу приїхала раніше незнайома з ним родичка П-вих – Р. Т-на, яка попросила керівника навчально-виховного закладу Б-ву дати позитивний висновок для усиновлення нею дитини. Однак Б-ва стала відмовляти Т-ну від усиновлення, мотивуючи це тим, що раніше вона не була знайома з дитиною і невідомо, як складуться у них стосунки, а в дитячому будинку дитина добре влаштована і адаптувалася. У свою чергу, Р. Т-на висловила тверде переконання в тому, що дитині буде краще в неї і в оточенні родичів, де хлопчик зможе жити в звичних для нього умовах. Проте думку Б-вої з посиланням на інтереси дитини підтримав також орган опіки та піклування, у зв'язку з чим у клопотанні Т-ній було відмовлено.

Дайте правову оцінку діям керівника виховної установи Б-вої і органу опіки та піклування. Яким формам влаштування дітей, що залишилися без батьківського піклування, віддає пріоритет СК України?

Завдання 12.6.

Після смерті батьків неповнолітнього Олега Г-ка його родичами обговорювалося питання про подальше виховання хлопчика. При цьому більшістю родичів була висловлена думка, що найбільш прийнятним буде

усиновлення його дядьком Сергієм А-ком (рідним братом матері хлопчика), як найбільш близьким родичем. Однак С. А-к пояснив родичам, що не може усиновити дитину, оскільки проти цього заперечує його дружина, а він не наважується піти з нею на конфлікт. Тоді бабуса хлопчика – Ніна Г-к (мати батька), вважаючи доводи А-ка непереконливими, сама подала до суду заяву про усиновлення Олега Г-ка Сергієм А-ком.

Проаналізуйте наведену ситуацію та дайте висновок по справі. Чия згода необхідна для усиновлення дитини?

Завдання 12.7.

Іван Д-в подав до суду заяву про усиновлення 7-річного сироти Данила Л-ка, що тимчасово знаходиться після смерті батьків у дитячому будинку. У зв'язку з цим суддя у ході підготовки справи до судового розгляду витребував з органу опіки та піклування висновок про обґрунтованість і відповідність усиновлення інтересам дитини.

Через місяць до суду надійшов такий висновок, до якого були додані й інші документи: згода органу опіки та піклування на усиновлення; свідоцтво про народження Д.Л-ка; медичний висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток хлопчика, згода директора дитячого будинку на усиновлення. Проте суддя вимагав від органу опіки та піклування додатково подати також акт обстеження умов життя І. Д-ва та довідку з Ощадбанку за місцем його проживання про наявність та розмір його грошового внеску. Своє рішення суддя пояснив необхідністю ретельного дослідження матеріального становища Д-ва з метою визначення його можливостей щодо гідного виховання та утримання дитини.

Чи обґрунтовані, на Вашу думку, вимоги судді (при відповіді пошліться на конкретні норми закону)? Які документи повинні бути надані усиновлювачем до заяви до суду про усиновлення дитини і до висновку органом опіки та піклування?

Завдання 12.8.

При розгляді судом справи про усиновлення виявилася неявка до суду з поважних причин працівників районної прокуратури. Це було пов'язано з тим, що прокурор перебував у відпустці, його заступник відбув на нараду в обласну прокуратуру, а помічник прокурора перебував на огляді місця події. У зв'язку з цим представником органу опіки та піклування було заявлено клопотання про залучення до участі у справі слідчого прокуратури, який перебуває на робочому місці і з цього приводу заперечень не висловив.

Яке рішення повинен прийняти суддя за клопотанням представника органу опіки та піклування?

Завдання 12.9.

До суду надійшла заява від подружжя В-вих про усиновлення малолітньої Таї Р-ної, що залишилася без піклування батьків. При знайомстві з відомостями про осіб В-вих суддею було встановлено, що шість років тому вони були

звільнені від обов'язків опікунів свого племінника за неналежне виконання покладених на них законом обов'язків. Пояснюючи цей факт, В-ви вказали, що у них не склалися відносини з племінником внаслідок його неналежної поведінки, тому у них відбувалися сварки, виникла конфліктна ситуація, в результаті чого вони були звільнені від обов'язків опікунів. Винними в цьому В-ви вважали тільки племінника, а себе – зразковими вихователями. Проте суддя відмовив у задоволенні їх заяви про усиновлення, пославшись на те, що раніше В-ви дискредитували себе як вихователів, а тому не можуть стати усиновителями.

Які вимоги висуває закон до особистості усиновителів? Назвіть осіб, які не мають права бути усиновлювачами. Чи правомірна відмова суду подружжю В-вим у задоволенні їх заяви про усиновлення Т. Р-ної?

Завдання 12.10.

Одинокa бездітна громадянка Ю. Д-ва вирішила усиновити дитину і з цією метою прийшла на консультацію до міського відділу у справах дітей. При уточненні відомостей про особу Д-вої було встановлено, що внаслідок захворювання дихальних шляхів вона є інвалідом III групи, проте займається надомною працею і має постійний достатній дохід. У зв'язку з цим інспектором відділу у справах дітей було висловлено сумнів щодо можливості Д-вої за станом здоров'я виконувати обов'язки усиновлювача. Тоді Д-ва звернулася до юридичної консультації з проханням дати правову оцінку проблеми, що виникла.

Яке роз'яснення повинні дати Д-вій у юридичній консультації? Чи перешкоджає захворювання Д-вої усиновленню нею дитини?

Завдання 12.11.

Через три роки після смерті дружини Андрій Б-н, що мав 13-річну доньку, одружився на 25-річній Ользі В-ній, яка при укладенні шлюбу взяла прізвище чоловіка. Між мачухою та падчеркою склалися хороші відносини, було досягнуто повне взаєморозуміння. Виходячи з цього, через рік після державної реєстрації укладення шлюбу О. Б-на вирішила усиновити дитину свого чоловіка. Однак інспектор служби у справах дітей, куди Б-на звернулися за порадою, заявила, що усиновлення неможливе, оскільки законом забороняється усиновлення, якщо різниця у віці між усиновлювачем та усиновленою дитиною менше 18 років.

Проаналізуйте наведену ситуацію та дайте висновок у справі.

Завдання 12.12.

Самотні брат і сестра – Антон К-ко (48 років) і Галина К-ко (45 років) – вирішили спільно усиновити дочку, народжену Ганною Ц-ною, і звернулися із заявою до органу опіки та піклування з проханням дати необхідний висновок для суду. У заяві вони пояснили, що в 2004 р. Ц-на залишила дитину у далекої родички і переїхала на постійне місце проживання до м. Хуст, де уклала шлюб. Долею своєї дитини вона не цікавиться, коштів на її утримання не присилає, хоча, за наявними відомостями, матеріально забезпечена добре. К-ки вважають,

що для усиновлення ними дочки Ц-ної ніяких перешкод немає і просили орган опіки та піклування дати позитивний висновок про відповідність усиновлення інтересам дитини.

Які умови усиновлення (удочеріння) передбачені законом? Чи може бути здійснено усиновлення (удочеріння) без згоди батьків дитини, зокрема Ц-ної? Які функції виконують органи опіки та піклування у зв'язку з усиновленням (удочерінням)? Чи підлягає задоволенню прохання К-ків? У якому порядку провадиться усиновлення (удочеріння) дитини?

Завдання 12.13.

Подружжя С-ків подали до суду заяву про усиновлення 11-річного дитини-сироти Микити Х-ка. Спочатку вони не збиралися змінювати прізвище хлопчика, вважаючи це необов'язковим, тому в своїй заяві до суду про усиновлення Микити прохання про зміну прізвища дитині не висловлювали. Проте потім за порадою друзів з метою забезпечення таємниці усиновлення все-таки вирішили присвоїти дитині своє прізвище, про що заявили в судовому засіданні.

Виносячи рішення про усиновлення, суд відмовив їм у присвоєнні дитині нового прізвища. В обґрунтування цього суддя пояснив, що прохання усиновителів про зміну прізвища усиновлюваної дитини повинно попередньо вказуватися в заяві усиновлювачів. Крім того, бажання С-ків змінити прізвище хлопчика при усиновленні виявилось для нього несподіваним. Його згода на можливу зміну його прізвища також не з'ясовувалася.

Дайте правову оцінку судовим рішенням. Як слід було діяти суду в даній ситуації? Чи можливо змінити прізвище усиновленої дитини після винесення судом рішення про усиновлення?

Завдання 12.14.

В. Н-ва після смерті рідної сестри взяла до себе її 2-річну доньку Богдану. Батько дівчинки не заперечував проти цього. Коли Богдані виповнилося 5 років, Н-ва звернулася до органу опіки та піклування за порадою. Вона дуже прив'язалася до дівчинки, і та кличе її мамою. Батько Богдани за весь цей час ніякої уваги дочці не приділяв, матеріально не допомагав, поїхав в інше місто і одружився. У Н-вої є чоловік, з яким вона перебуває у зареєстрованому шлюбі, але спільно вони не проживають вже понад 4 роки. Н-ва питала, чи зможе вона удочерити дівчинку без згоди її чоловіка, що для цього необхідно та хто має вирішувати це питання?

Яку відповідь Ви б могли дати Н-вій?

Завдання 12.15.

Подружжям Т-вих в установленому законом порядку була усиновлена дитина, якій було присвоєне їх прізвище. Через деякий час Т-ви переїхали на нове місце проживання та з метою забезпечення таємниці усиновлення подали до органу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про видачу їм нового свідоцтва про народження усиновленої дитини із зазначенням її нового

прізвища. В обґрунтування своєї вимоги Т-ви надали необхідні документи про усиновлення дитини. Однак їм було запропоновано направити цю заяву до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем народження дитини або за місцем державної реєстрації усиновлення. Усі прохання Т-вих позитивно вирішити їх заяву були залишені без уваги під приводом відсутності оригіналу записів про народження дитини і про її усиновлення та неможливість вирішення цього питання за новим місцем проживання усиновителів.

Чи правомірні дії працівників органу державної реєстрації актів цивільного стану? Як слід вчинити в даному випадку?

Завдання 12.16.

Іра Ю-ко, народжена в незареєстрованому шлюбі, була передана матір'ю в дитячий будинок коли дівчинці було 8 місяців. Мати залишила письмову згоду на можливе в майбутньому удочеріння Іри, а сама з виїхала міста. Через два роки дівчинку в установленому законом порядку удочерили подружжя С-ків. Через рік після цього від матері Іри в дитбудинок поштою надійшла заяву про скасування згоди на удочеріння. А ще через рік Ю-ко повернулася до міста і пред'явила позов до суду про скасування удочеріння, вказавши, що вона сама бажає виховувати дочку.

У якій формі дається згода батьків на усиновлення дитини і чи може вона бути відкликана? Чи є підстави для задоволення вимоги Ю-ко? Який порядок усиновлення (удочеріння) дітей, які залишилися без піклування батьків, і перебувають у виховних установах?

Завдання 12.17.

Неодружена Людмила К-нко вирішила всиновити свого 2-річного племінника Альошу Д-ва (сина її сестри), батьки якого загинули в авіаційній катастрофі. За її заявою судом було винесено в установленому порядку рішення про усиновлення дитини. Клопотання про зміну при усиновленні прізвища дитини К-ко не висувала. Після цього Л. К-ко пред'явила рішення суду за місцем роботи, попросивши на цій підставі надати їй відпустку по догляду за малолітньою дитиною до досягнення нею трьох років, а також призначити щомісячну допомогу на дитину.

Чи правомірні дії Л.К-ко?

Завдання 12.18.

Юрій та Олена М-ки жили в зареєстрованому шлюбі. У лютому 2009 року чоловік поїхав працювати на Крайню Північ РФ. Перший час листи і грошові перекази від нього надходили регулярно, а з грудня 2010 року від нього перестали приходити звістки. Вжиті дружиною заходи для розшуку чоловіка не дали результатів. У лютому 2006 року М-к рішенням суду був оголошений померлим, а у березні 2015 року О.М-к одружилася з Ігорем Р-ва, який усиновив двох її дітей 7 і 9 років. У квітні 2017 р. Ю.М-к повернувся і зажадав відновлення

шлюбу з Оленою, а також скасування усиновлення дітей. Своє тривале мовчання і відсутність він пояснював тим, що перебував у місцях позбавлення волі.

Чи можливе відновлення шлюбу М-ків? За наявності яких підстав може бути проведене скасування усиновлення? Якщо Ю. М-к звернеться до суду з вимогою про скасування усиновлення, чи підлягає вона задоволенню?

Завдання 12.19.

Григорій В-ко на прохання своєї дружини Тамари П-к усиновив її 5-річного сина, народженого нею у шлюбі з Борисом П-ком. Надалі відносини між В-ком і Т.П-к зіпсувалися. Вона разом із сином Юрою пішла до Бориса і відновила з ним сімейні стосунки. Незабаром Тамара пред'явила позов до В-ка про стягнення аліментів на утримання Юри. Суд, виходячи з того, що В-ко є усиновлювачем дитини, стягнув з нього аліменти, однак останній пред'явив позов про скасування усиновлення, оскільки він фактично позбавлений можливості брати участь у вихованні дитини.

Чи підлягає задоволенню позов В-ка про скасування усиновлення дитини?

Завдання 12.20.

Прокурор району пред'явив позов до подружжя С-ків про скасування удочеріння ними племінниці Діани. Судом було встановлено, що єдиною причиною удочеріння відповідачами племінниці було прагнення отримати більшу житлову площу у зв'язку зі знесенням будинку, в якому вони проживають. Усиновителі в свою сім'ю Діану не брали, дівчинка продовжувала жити з матір'ю. Суд виніс рішення про скасування удочеріння, вказавши, що воно суперечить інтересам дитини.

Дайте правову оцінку рішення суду. Перелічіть підстави скасування усиновлення. Які правові наслідки скасування усиновлення?

Завдання 12.21.

І. Т-ко пред'явила позов до С. Т-ка про розірвання шлюбу та скасування удочеріння останнім її дочки, 2011 року народження, оскільки між сторонами склалися неприязні стосунки, які не могли забезпечити нормального виховання дитини. Причиною такої сварки між подружжям стало погане ставлення С. Т-ка до усиновленої дочки: у відносинах з дівчинкою він був грубий, часто бив її, дівчинка його боялася. Суд повністю задовольнив позовні вимоги І. Т-ко і одночасно зобов'язав відповідача виплачувати аліменти на утримання дівчинки до її повноліття.

Чи правильне рішення виніс суд? Хто має право вимагати скасування усиновлення в судовому порядку? Які питання можуть бути вирішені судом при розгляді справи про розірвання шлюбу?

Завдання 12.22.

Неодружена 15-річна Аліна народила хлопчика Родіона, якого відмовилася взяти з пологового будинку, мотивуючи, тим, що вона сама перебуває на утриманні батьків, які живуть у незадовільних житлових умовах. Аліна також заявила, що доля дитини її не цікавить. Хлопчик був переданий в будинок дитини.

Через 2,5 місяця після народження Родіона до суду за місцем знаходження будинку дитини подали заяву про її усиновлення подружжя Х-тів, що проживають у ФРН.

Дізнавшись про це, до суду за місцем проживання Аліни звернулася з проханням про усиновлення Родіона також старша одружена сестра Аліни – Таміла А-ва. Суд прийняв її заяву, а потім передав справу до суду за місцем знаходження будинку дитини для спільного розгляду з заявою подружжя Х-тів.

У судовому засіданні Аліна, батьки її і Таміли заперечували проти усиновлення Родіона подружжям Х-тів. Проте суд задовольнив прохання останніх, мотивуючи своє рішення тим, що вони мають комфортабельне житло, високі доходи, тому можуть дати дитині краще утримання, виховання і освіти, а А-ва має своїх трьох дітей, достаток у її родині невеликий, її чоловік бажання усиновити Родіона не висловив.

Як слід вирішити справу? Хто має переважне перед іншими право на усиновлення дитини?

Завдання 12.23.

18-річний Олег К-ко звернувся до органу опіки та піклування з заявою про скасування усиновлення, про зміну його прізвища на прізвище матері і зміну по-батькові. У заяві він вказав: у віці 9 років він без його згоди був усиновлений вітчимом, який у зв'язку з цим був записаний його батьком в книзі записів народжень і його свідоцтві про народження; після смерті його матері усиновлювач поведився з ним дуже суворо, а тепер відмовляється оплатити навчання Олега у вищому навчальному закладі, хоча цілком міг би це зробити, продавши дачу, придбану за життя матері.

Чи можуть бути задоволені вимоги О. К-ка? Який порядок та підстави скасування усиновлення?

Завдання 12.24.

28-річний Антон Ю-ч і його 18-річна дружина Ганна вирішили удочерити 4-річну Ніну, що залишилася без піклування батьків. Суд задовольнив це прохання.

Коли Ніні було 7 років, Ю-чи розірвали шлюб. За рішенням суду Ніна була передана на виховання Ганні, а з Антона були стягнуті аліменти на утримання Ніни.

Через рік Ганина одружилася з Романом Х-хом. Через півроку бабуся Ніни, зустрічаючись з онукою, стала помічати, що Ніна худне, має заляканий вигляд, стала заїкатися. Від сусідів бабуся дізналася, що Х-х жорстоко поводить з

Ніною, б'є її, а будучи у нетверезому стані, виганяє в будь-яку погоду з будинку на вулицю; Ганна боїться свого чоловіка і не може захистити Ніну.

Бабуся має намір домогтися: скасування удочеріння Ніни; призначення її самої опікуном Ніни; стягнення з Ганни і Х-ха аліментів на утримання Ніни; отримання нею аліментів з Ю-ча, що виплачуються на утримання Ніни за рішенням суду.

Чи підлягають вимоги бабусі задоволенню?

Завдання 12.25.

Подружжя Л-вих усиновило дитину, рідним батьком якої був брат Л-ва, який жив в м. Луцьку. У зв'язку з усиновленням, 6-річний хлопчик переїхав на постійне місце проживання до м. Харкова і проживав в сім'ї Л-вих, хоча й підтримував відносини з кровними родичами. За цей час подружжю Л-вих виконкомом були покращені житлові умови (надана двокімнатна квартира). Через сім років після усиновлення помер Л-в. Його дружина звернулась до суду з позовом про визнання усиновлення недійсним, мотивуючи це тим, що у неї з чоловіком наміру дійсно всиновити дитину не було, хоча усиновлення й було належним чином оформлене. Своє бажання оформити усиновлення позивачка пояснила тим, що вони бажали отримати квартиру більшої площі в м. Харкові.

Яким повинне бути рішення суду? Які підстави та наслідки визнання усиновлення недійсним? Хто має право заявити позов про визнання усиновлення недійсним?

Завдання 12.26.

Д-ва знаходилася у важкому матеріальному стані і погодилася на усиновлення Х-кою її дворічної доньки Аліни. Через рік Д-ва помітила, що дівчинка погано розвивається, худа, має заляканий вигляд. Через сусідів та знайомих вона встановила, що Х-ка жорстоко б'є дитину, погано годує, не займається її вихованням. На підставі цього Д-ва звернулася до суду з заявою про скасування усиновлення та стягнення з Х-кої аліментів.

Яке рішення повинен винести суд? Чи зміниться рішення суду, якщо Х-ка є громадянкою Італії?

Завдання 12.27.

Р-в та його фактична дружина З-на усиновили трирічного Євгена М-на. Після смерті Р-ва З-на подала клопотання про призначення пенсії Євгену. В процесі розгляду клопотання з'ясувалося, що З-на не була дружиною померлого. Він перебував у зареєстрованому шлюбі з Р-вою, яка на усиновлення Євгена згоди не давала, і також подала клопотання про призначення пенсії після смерті чоловіка. Крім цього, було встановлено, що Євген є онуком З-ної і має батька – Василя М-на. Між тим, Р-в та З-на в клопотанні про усиновлення вказали, що батьки хлопчика відсутні.

На підставі викладених фактів відділ соціального забезпечення звернувся до суду з заявою про скасування усиновлення.

Як слід вирішити справу?

Завдання 12.28.

Громадянин ФРН І-ц вирішив усиновити малолітню дитину, і в зв'язку з цим звернувся в будинок дитини м. Харкова, в якому знаходяться діти, від яких при народженні відмовились батьки. Адміністрація будинку відмовила йому на тій підставі, що І-ц не є громадянином України.

Чи обґрунтована відмова адміністрації? Який порядок усиновлення дітей, які є громадянами України, іноземцями?

Завдання 12.29.

Бездітне подружжя М-вих вирішили всиновити дитину. У дитячому будинку, дитину яку їм запропонували, записали як І-в Олексій Петрович, 7 квітня 2007 року народження.

М-ви звернулися до юриста за консультацією: як вони зможуть захистити свої права та права всиновленої ними дитини, якщо мати дитини з часом з'явиться і заявить свої права на неї, або повідомить Олексію, що М-ви не його рідні батьки, оскільки вона сама дала йому прізвище, ім'я та по батькові і пам'ятає дату його народження; і чи зможе вона за цими даними розшукати дитину.

Дайте розгорнуту консультацію.

Завдання 12.30.

У 2017 році після смерті матері 2-річний Семен Н-к був переданий під опіку дідові по лінії матері, оскільки батько жив в іншому місті, відразу ж після смерті дружини вдруге одружився і взяти дитину в нову сім'ю не захотів. Повернувшись через три роки в місто, де проживав Семен з дідом-опікуном, батько пред'явив до суду позов про повернення йому сина. Він стверджував, що любить його, а відмовився взяти Семена в нову сім'ю на вимогу другої дружини, і згоди на призначення синові опікуна не давав, а крім того, він краще виховає дитину, ніж дід, який не має вищої освіти. Опікун свою відмову повернути дитину батькові мотивував тим, що ним створено всі умови для правильного виховання Семена, який дуже прив'язаний до нього і зовсім не знає батька, не виявляв ні найменшого інтересу до долі дитини і навіть не надавав йому матеріальної допомоги з моменту створення нової сім'ї.

Над якими дітьми, з якою метою і ким встановлюється опіка? Чи підлягає задоволенню позов батька Семена? З урахуванням яких обставин суд вирішуватиме спір між опікуном і батьком дитини?

Завдання 12.31.

Після загибелі батьків 5-річної львів'янки Ганнусі Б-ко її єдиним родичем виявився брат матері – Микола І-в, що постійно проживав у м. Луганську.

Приїхавши до Львова, М. І-в вирішив взяти на себе обов'язки по вихованню племінниці, проте не звернувся до місцевого органу опіки та піклування, а просто

забрав дитину та перевіз до себе у м. Луганськ. Таку поведінку від пояснював тим, що дитині легше буде перенести втрату батьків в іншому оточенні.

Через півроку він все-таки вирішив «узаконити» фактичне виконання обов'язків опікуна.

Куди слід звернутися М.І-ву і яке рішення має прийняти відповідний орган.

Завдання 12.32.

Після загибелі в автокатастрофі батьків 11-річного Богдана Б-ка його дядько (рідний брат батька) Ігор Б-ко виразив бажання забрати Богдана у свою сім'ю.

І.Б-ко, який проживав в іншому місті і знаходився у тривалому закордонному відрядженні, телеграмою сповістив про свій намір орган опіки та піклування і попросив відкласти вирішення цього питання до його повернення з відрядження через 3 місяці.

Протягом 4 місяців Богдан проживав у сім'ї сусідів (з їх згоди), очікуючи повернення дядька.

Згодом з'ясувалося, що строк відрядження І.Б-ка його керівництвом було продовжено ще на 2 місяці, про що він проінформував орган опіки та піклування, повідомивши при цьому, що його наміри щодо племінника залишаються тими ж. Проте орган опіки та піклування розцінив це звернення І.Б-ка як намагання ухилитися від виховання Богдана і влаштував хлопчика до дитячого будинку, вирішивши повернутися до розгляду звернення Ігоря Б-ка через рік.

Після повернення з відрядження І.Б-ко оскаржив рішення органу опіки та піклування до суду.

Чи є підстави для задоволення скарги І.Б-ка? Який порядок встановлення опіки над малолітньою дитиною?

Завдання 12.33.

Після смерті батьків 8-річного Діми В-ка орган опіки та піклування запропонував його дяді – Володимирі К-ву (брату померлої матері) – стати опікуном племінника. Однак К-в висловив заперечення проти свого призначення опікуном, пояснивши, що в нього немає досвіду спілкування з дітьми. Крім того, він вказав, що страждає на радикуліт і йому важко буде за станом здоров'я виконувати обов'язки опікуна. Проте ці доводи були визнані неспроможними і орган опіки та піклування виніс рішення про призначення К-ва опікуном малолітнього Дмитра.

Які вимоги пред'являються законом до осіб, які призначаються опікунами? Чи вправі орган опіки та піклування призначити опікуна без його згоди? Чи перешкоджає захворювання К-ва виконанню обов'язків опікуна? Як необхідно діяти К-ву в даній ситуації?

Завдання 12.34.

У 2012 році помер батько Юри П-ка, а в 2017 році померла його мати. Останні два роки перед смертю матері через її важку хворобу Юра проживав в селі у своєї бабусі С. Д-ко. Бабуся звернулася до органу опіки та піклування з

заявою про призначення її опікуном Юри. Однак це прохання не було задоволено. Свою відмову орган опіки та піклування мотивував тим, що Д-ко непрацездатна (пенсіонерка за віком), а тому не зможе належним чином виконувати обов'язки опікуна. Опікуном Юрія був призначений його дядько – Б. Ж-ко, який проживає в Черкасах, де знаходиться і майно, яке перейшло у спадщину до Юрія після смерті матері.

Орган опіки та піклування роз'яснив С. Д-ко, що призначення Ж-ка опікуном не перешкоджає тому, щоб Юра продовжував жити в неї.

Дайте правову оцінку діям органу опіки та піклування за заявою Д-ко. Який порядок призначення опікуна? Яким вимогам повинен відповідати опікун? Чи допускає закон роздільне проживання опікуна з підопічним? На кого покладається охорона майна підопічного, якщо воно знаходиться в іншій місцевості?

Завдання 12.35.

Після смерті батьків над 16-річним Мишком 3-ком було встановлено піклування. Для покриття витрат на утримання Мишка знадобилося реалізувати спадкове майно. Але з цього приводу відразу ж виникли розбіжності між підлітком і піклувальником. Мишко вважав, що перш за все потрібно продати два килими та столові сервізи, і що він вже досить самостійний, щоб розпоряджатися майном на свій розсуд. Піклувальник же стверджував, що слід продати садовий будиночок із земельною ділянкою, щоб на тривалий час забезпечити Мишка матеріально. Вони звернулися за порадою до органу опіки та піклування.

Які роз'яснення слід дати органу опіки та піклування з приводу розбіжностей між піклувальником і підопічним? Розкажіть про цивільно-правові обов'язки опікунів (піклувальників). Які правочини не має права вчиняти опікун (піклувальник)? На вчинення яких правочинів потрібен попередній дозвіл органу опіки та піклування? Чи вправі Михайло 3-ко самостійно розпоряджатися належним йому майном?

Завдання 12.36.

55-річна Щ-на висловила бажання бути опікуном свого 5-річного онука, сина померлої дочки. Через 2 роки після встановлення опіки органи опіки та піклування встановили, що її матеріальне становище погіршилося у зв'язку з виходом на пенсію. Її пенсії та аліментів, які нерегулярно виплачує батько дитини, котрі Щ-на одержує на утримання внука, недостатньо для нормального існування. У зв'язку з цим було винесено рішення про скасування опіки і передачу дитини на усиновлення. Щ-на проти цього заперечувала.

Порадьте, що їй зробити і куди звернутися? Які підстави для припинення опіки (піклування)?

Завдання 12.37.

Л. Ш-ко була призначена опікуном 13-річної дівчинки. Коли дівчинці виповнилося 16 років, у неї знайшлася родичка, яка захотіла її взяти в свою сім'ю на виховання.

Чи можлива відміна піклування в даній ситуації? Чи зміниться ситуація у разі, якщо 16-річна дівчина одружиться? Як буде вирішуватися питання в разі тяжкої хвороби, смерті або переїзду в іншу місцевість опікуна чи піклувальника? Чи допускає закон скасування опіки чи піклування на прохання самої дитини і в яких випадках?

Завдання 12.38.

Подружжя Р-них працюють на плавбазі і по кілька місяців на рік відсутні вдома. У них є 15-річний син і 11-річна донька, доглядати за якими в їх відсутність вони просять за плату сусідку по квартирі.

Чи можна визнати відносини дітей і сусідки опікою чи піклуванням? Чим відрізняється одне від іншого? Хто може бути опікуном і як оформляється опіка? Чи передбачено винагороду за виконання обов'язків опікуна? Чи допускається роздільне проживання опікуна з підопічними? Чи потрібна згода членів сім'ї опікуна на виконання ним цих обов'язків і в яких випадках?

Тема № 13. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Семінарське заняття за темою «Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування»

Навчальна мета заняття: засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять теми, напрацювання навичок аналізу та застосування норм сімейного законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття, суб'єкти та зміст договору про патронат.
2. Прийомна сім'я: поняття, особливості створення.
3. Суб'єкти прийомної сім'ї.
4. Зміст Договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї.
5. Права та обов'язки прийомних дітей, прийомних батьків та органу опіки та піклування.
6. Припинення діяльності прийомної сім'ї.
7. Поняття дитячого будинку сімейного типу.
8. Суб'єкти дитячого будинку сімейного типу.
9. Зміст Договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

10. Права та обов'язки вихованців, батьків-вихователів та органу опіки та піклування.

11. Припинення діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття, суб'єкти та зміст договору про патронат.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що патронат — альтернативна форма влаштування дитини, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, в сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) з метою сімейного виховання. За договором про патронат орган опіки та піклування передає дитину, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату (ст. 252 СК). Визначаються права та обов'язки патронатного вихователя, дитини та органу опіки та піклування.

2. Прийомна сім'я: поняття, особливості створення.

Визначається, що прийомна сім'я — це сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Суб'єкти прийомної сім'ї.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюється, що прийомні батьки — це подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомні діти — це діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї.

4. Зміст Договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї.

Визначається, що договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї покликаний врегулювати відносини, які виникають між прийомними батьками та прийомними дітьми, між прийомними батьками та органом опіки та піклування, а також між органом опіки та піклування та прийомними дітьми після передачі дитини у прийомну сім'ю.

5. Права та обов'язки прийомних дітей, прийомних батьків та органу опіки та піклування.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюються права та обов'язки прийомних дітей, прийомних батьків та органу опіки та піклування.

6. Припинення діяльності прийомної сім'ї.

Визначається, що дія договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї припиняється у разі: виникнення в прийомній сім'ї несприятливих умов для виховання дітей та спільного проживання (важка хвороба прийомних батьків, зміна їх сімейного стану, відсутність взаєморозуміння батьків з дітьми, конфліктні стосунки дітей); невиконання прийомними батьками обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей; порушення схеми антиретровірусної терапії дитини, ураженої ВІЛ-інфекцією; повернення дітей рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю); досягнення дитиною

повноліття; досягнення батьками пенсійного віку; за згодою сторін та з інших причин, передбачених договором; коли прийомним батькам або членам сім'ї, з якими вони проживають на спільній житловій площі, у тому числі малолітнім та неповнолітнім дітям, діагностовано глибокі органічні ураження нервової системи, СНІД (крім сімей, які беруть на виховання дітей, уражених ВІЛ-інфекцією), відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади.

7. Поняття дитячого будинку сімейного типу.

Визначається, що дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

8. Суб'єкти дитячого будинку сімейного типу.

Вказується, що батьками-вихователями можуть бути дві категорії осіб: 1) подружжя, тобто особи, які знаходяться між собою у зареєстрованому шлюбі; 2) окрема особа, що не перебуває у шлюбі.

9. Зміст Договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Визначається, що договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу покликаний врегулювати відносини, які виникають між батьками-вихователями та вихованцями, між батьками-вихователями та органом опіки та піклування, а також між органом опіки та піклування та вихованцями після передачі дитини до дитячого будинку сімейного типу.

10. Права та обов'язки вихованців, батьків-вихователів та органу опіки та піклування.

Шляхом опитування здобувачів вищої освіти встановлюються права та обов'язки вихованців, батьків-вихователів та органу опіки та піклування.

11. Припинення діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Дія договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу припиняється у разі: важкої хвороба батьків-вихователів; відсутності взаєморозуміння з дітьми; конфліктні стосунки між дітьми; невиконання батьками-вихователями обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей; повернення вихованців рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю); досягнення дитиною повноліття; за згодою сторін; з інших причин, передбачених Договором; за рішенням суду; невідповідності батьків-вихователів вимогам, передбаченим чинним законодавством (ст. 256⁶ СК України).

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Зміст Договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї.
2. Зміст Договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Теми рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Правовий статус батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу.
2. Договір про патронат.

Література

1. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України.
4. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
5. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
6. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.
7. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
11. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.
12. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
13. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
14. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України : монографія. Київ : Ін Юре. 2018. 301 с
15. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім.Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.

16. Токарчук Л. М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: приватно-правові проблеми : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. - 420 с.

17. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

18. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку неспорядного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

Завдання 13.1.

У 2015 році органом опіки та піклування було укладено договір про патронат з Ж-ним щодо малолітнього Т-ва. При черговій перевірці виконання договору патронату з'ясувалося, що відділ державної виконавчої служби примусово реалізував квартиру, яка належала Ж-ну, з метою виконання судового рішення. Внаслідок цього, патронована дитина залишилася без місця проживання. Ж-н відвіз дитину до своєї матері.

Орган опіки та піклування звернувся до суду з позовом до Ж-на про розірвання договору патронату.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 13.2.

До органу опіки та піклування звернулася К-ва з проханням передати їй на патронатне виховання доньку її померлої сусідки К-ну. В укладенні договору про патронат К-вій було відмовлено на тій підставі, що у 1978 році вона була позбавлена батьківських прав щодо свого сина. Вважаючи рішення органу опіки та піклування незаконним К-ва звернулася з позовом до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 13.3.

Подружжя Д-ків, які проживають в однокімнатній квартирі загальною площею 42 м², подали до органу опіки та піклування за місцем свого проживання заяву з проханням дати висновок про можливість бути прийомними батьками. До своєї заяви вони додали довідку з місця роботи (із зазначенням посади та розміру заробітної плати), копію фінансового особового рахунку і виписку з будинкової книги з місця проживання, копію свідоцтва про укладення шлюбу та медичну довідку про стан здоров'я. Через місяць органом опіки та піклування було здійснено обстеження умов проживання Д-на та за його результатами складено акт про неналежні житлово-побутові умови їх проживання, що перешкоджає Д-кам стати прийомними батьками. Крім того, орган опіки та піклування вказав, що заявниками представлені не всі необхідні документи. На цій підставі за заявою Д-ків було складено негативний висновок про їх можливість стати прийомними батьками, у зв'язку з чим їм було відмовлено в підборі дітей для влаштування у прийомну сім'ю. Про прийняте рішення Д-ків було повідомлено через 10 днів після складання висновку.

Дайте правову оцінку рішенням органу опіки та піклування. Які документи повинні бути представлені до органу опіки та піклування особами, які бажають стати прийомними батьками?

Завдання 13.4.

Овдовілий Г-в, що має двох неповнолітніх дітей, одружився з І-вою, в якої було троє своїх малолітніх дітей і троє дітей, прийнятих на виховання за договором про влаштування дітей до прийомної сім'ї. І-ва з дітьми переїхала в будинок Г-ва, розташований в селі у сусідньому районі.

Г-в та І-ва хочуть взяти в прийомну сім'ю 8-річного Олексія, який разом з 10-річною сестрою перебуває в дитячому будинку. Вони також хочуть, щоб аліменти, що стягуються з позбавленого батьківських прав батька Олексія, і пенсія, призначена Альоші (синові Г-ва) внаслідок смерті годувальника – його матері, перераховувалися на ім'я Іванової. Заяву про це вони мають намір подати голові адміністрації району, на території якого знаходиться дитячий будинок.

Як слід вирішити ці питання? Як вчинити з раніше укладеним договором І-вої про влаштування дітей до прийомної сім'ї та передачу їй трьох дітей після вступу І-вої у шлюб з Г-вим?

Завдання 13.5.

Органом опіки та піклування і подружжям Р-них був укладений договір про передачу їм на виховання строком на п'ять років позбавлених батьківського піклування малолітніх братів К-вих. У результаті була утворена прийомна сім'я.

Через рік Р-на звернулися до органу опіки та піклування з проханням розірвати зазначений договір, пославшись на незадовільну поведінку дітей, що завдає їм численних неприємностей.

Яке рішення може бути прийняте за заявою Р-ної? Назвіть підстави дострокового розірвання договору про влаштування дитини (дітей) до прийомної сім'ї?

Завдання 13.6.

Подружжя Б-ких взяли за договором у родину 6 дітей, які залишилися без піклування батьків. При цьому термін, на який кожен з дітей було передано на виховання Б-ким, в договорі не було вказано.

Три прийомних малолітніх брата проживали в приватизованій їхніми батьками 3-кімнатній квартирі, але батьки нещодавно загинули в ДТП, тимчасовий нагляд за дітьми здійснювала стара бабуса, яка дітьми не займалася.

Двоє інших дітей – брат і сестра (відповідно 9 і 11 років) до цього також проживали з батьками в приватному будинку, але були відібрані у них у зв'язку з позбавленням батьківських прав.

Старший з дітей – шістнадцятирічний Борис живе в сім'ї Б-ких як прийомний син вже 5 років і збирається вступити в поточному році до коледжу, що знаходиться в сусідній області.

Які заходи і на захист яких прав прийомних дітей повинні вжити подружжя Б-ких? Чи буде розірваний договір про влаштування до прийомної сім'ї Бориса, якщо він вступить до коледжу? Які права мають прийомні діти? Які права і обов'язки у прийомних батьків?

Завдання 13.7.

Сім'я М-ків, маючи двох рідних дітей, вирішила взяти в прийомну сім'ю третю дитину. Через рік після того, як прийомна дитина почала жити в їхній сім'ї, органи місцевої влади видали акт, за яким сім'я, що має трьох і більше дітей, може отримати кредит на вигідних для сім'ї умовах для придбання житла. М-ки вирішила подати заяву на отримання кредиту. Але при заповненні документів виникло питання: чи вважається прийомна дитина членом їхньої сім'ї?

Дайте визначення сім'ї. Чи можна родину М-ків віднести до категорії тих сімей, які мають трьох дітей?

Завдання 13.8.

До органу опіки та піклування звернувся С-в з проханням передати йому на виховання братів Андрія та Сергія Ш-вих – вихованців дитячого будинку сімейного типу «Сонечко». Він пояснив, що є сусідом сім'ї Ч-вих, які виховують як батьки-вихователі цього будинку шістьох дітей віком від семи до шістнадцяти років.

За словами С-ва, Ч-ви, пропагуючи нову систему виховання, жорстоко знущаються над дітьми, заставляють з ранньої весни до пізньої осені ходити у літньому одязі, примушують їх важко працювати тощо.

С-ву дуже сподобалися брати Ш-ви, між ними склалися приязні стосунки. Діти також хочуть проживати з ним, однак бояться висловити своє бажання, побоюючись покарання з боку Ч-вих.

Дайте юридичний аналіз наведеної ситуації. Які підстави припинення діяльності дитячого будинку сімейного типу? Які права та обов'язки мають вихованці дитячого будинку сімейного типу?

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Декларація прав дитини, затв. Резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
3. Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання і їхнє усиновлення на національному і міжнародному рівнях, прийнята резолюцією 41/85 Генеральної Асамблеї ООН від 3 грудня 1986 р. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_131.
4. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1997. № 5. С. 35-53. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3 «Про застосування судами окремих норм сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>
9. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 17 вересня 2020 року / О. Є. Аврамова [та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Журавльова. - К. : Професіонал, 2020. - 519 с.
10. Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера та ін. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 519 с.
11. Сімейне право : підручник / В.А. Кройтор, В.Ю. Євко, Л.В. Сапейко та ін.; за заг. ред. В.А. Кройтор, В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2016. – 511 с.
12. Сімейне право України: навч. посіб. / М.М. Дякович. – Харків : Екус, 2022. – 416 с.

13. Сімейне право України: підручник: Затверджено МОН України / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264с.
14. Сімейне право України : підручник / за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. Київ: Знання, 2015. 375 с.
15. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
16. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.

Додаткова:

21. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824 с.
22. Євко В.Ю. Дитячий будинок сімейного типу в системі форм улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Монографія. – Харків, Ксилон, 2010. – 156 с.
23. Кириченко Т.С. Поняття «конкубінат»: проблемні питання, підстави виникнення – Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 221 – 224.
24. Кожевникова В. О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 512 с.
25. Кожевникова В. О. Обмеження прав суб'єктів сімейних відносин: проблеми теорії та практики: монографія / В. О. Кожевникова. Київ: «Комп'ютерний дизайн», 2019. 520 с.
26. Козак О. М. Договір про влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомну сім'ю: монографія. Львів, видавництво «Апріорі», 2020. 176 с.
27. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
28. Красицька Л.В. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн// Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С.108-125.
29. Менджул М. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
30. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
31. Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України / за заг. ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 552 с.

32. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
33. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України : монографія. Київ : Ін Юре. 2018. 301 с.
34. Романюк Я. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування // Право України: юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. – 2013. – № 10. – С. 30-44.
35. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 378 с.
36. Токарчук Л. М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: приватно-правові проблеми : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. - 420 с.
37. Труба В. І. Класифікація сімейних правовідносин : монографія / В. І. Труба. - Одеса : Фенікс, 2020. - 360 с.
38. Хорошенюк О. В. Зміна місця проживання чи викрадення дитини: через призму принципу найкращого інтересу дитини. Дніпропетровськ : Право і суспільство, 2023. №1. с. 96-100.
39. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
40. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку неповідомного цивільного судочинства : моногр. Київ : Алерта, 2016. 434 с.
41. Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції : монографія. Харків : Право, 2016. 352 с.
42. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1. С. 5–11. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
43. Про практику застосування судами закон-ва при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: постанова Пленуму ВС України від 30 березня 2007 р. № 3. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 5. С. 7–11. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>
44. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України» від 16 травня 2013 р. (заява № 20390/07). *Офіційний вісник України*. 2014. № 1. Ст. 30. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_960#Text
45. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лазоріва проти України» (Заява № 6878/14) від 17 квітня 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d30.

46. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» (Заява № 63551/13) від 22 травня 2018 р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 81. Ст. 2711. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c87#Text

47. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Савіні проти України» від 18 грудня 2008 р. (заява № 39948/06). *Офіційний вісник України*. 2009. № 84. Ст. 2852. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454#Text

48. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. № 17-рп/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 75. Ст. 3038. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12#Text>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua>
2. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: Офіційний веб- сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>